

Physicae scientiae compendium / [Robert Sanderson].

Contributors

Sanderson, Robert, 1587-1663

Publication/Creation

Oxoniae : Excudebat L. Lichfield, impensis Ri. Davis, 1690.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/fkmzu9vq>

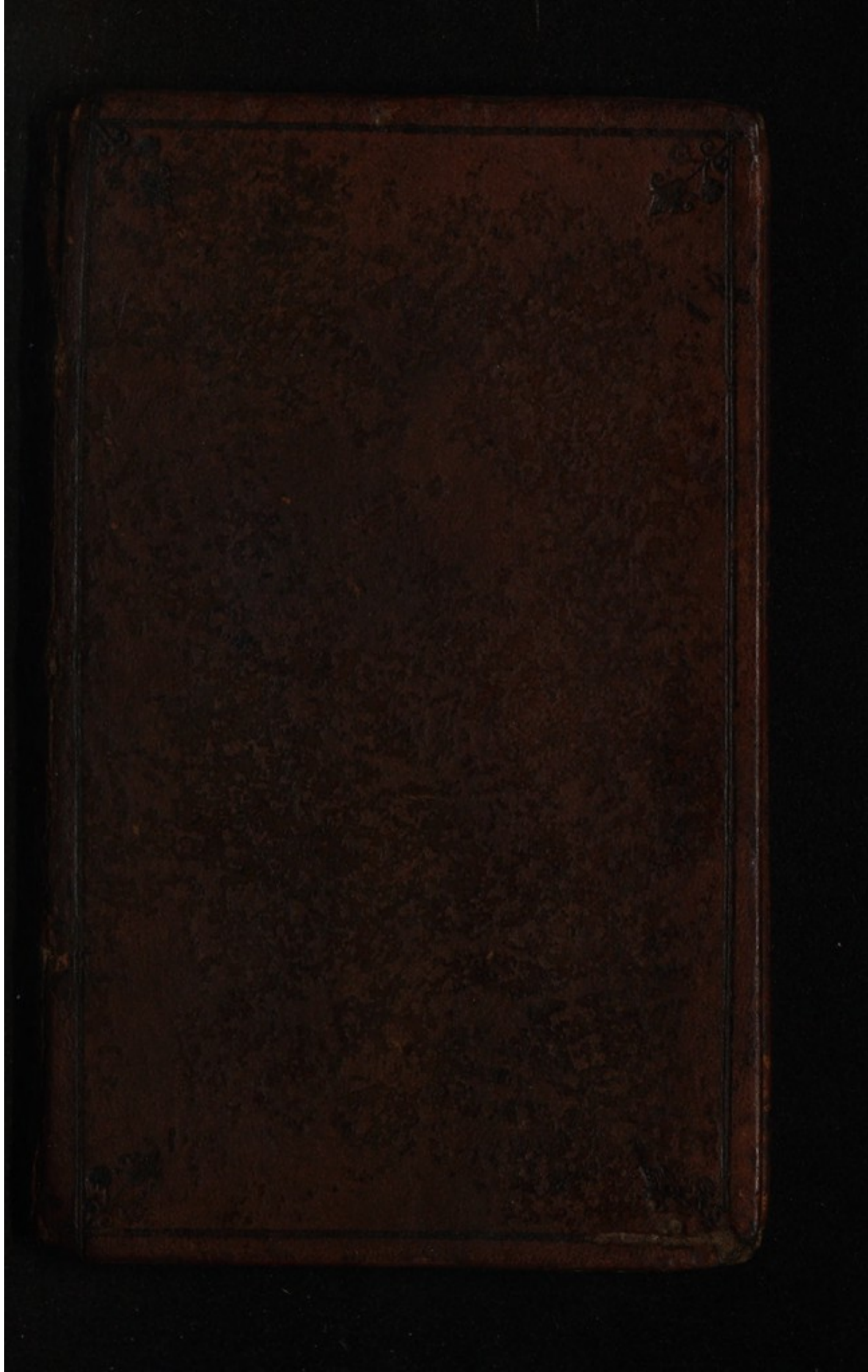
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

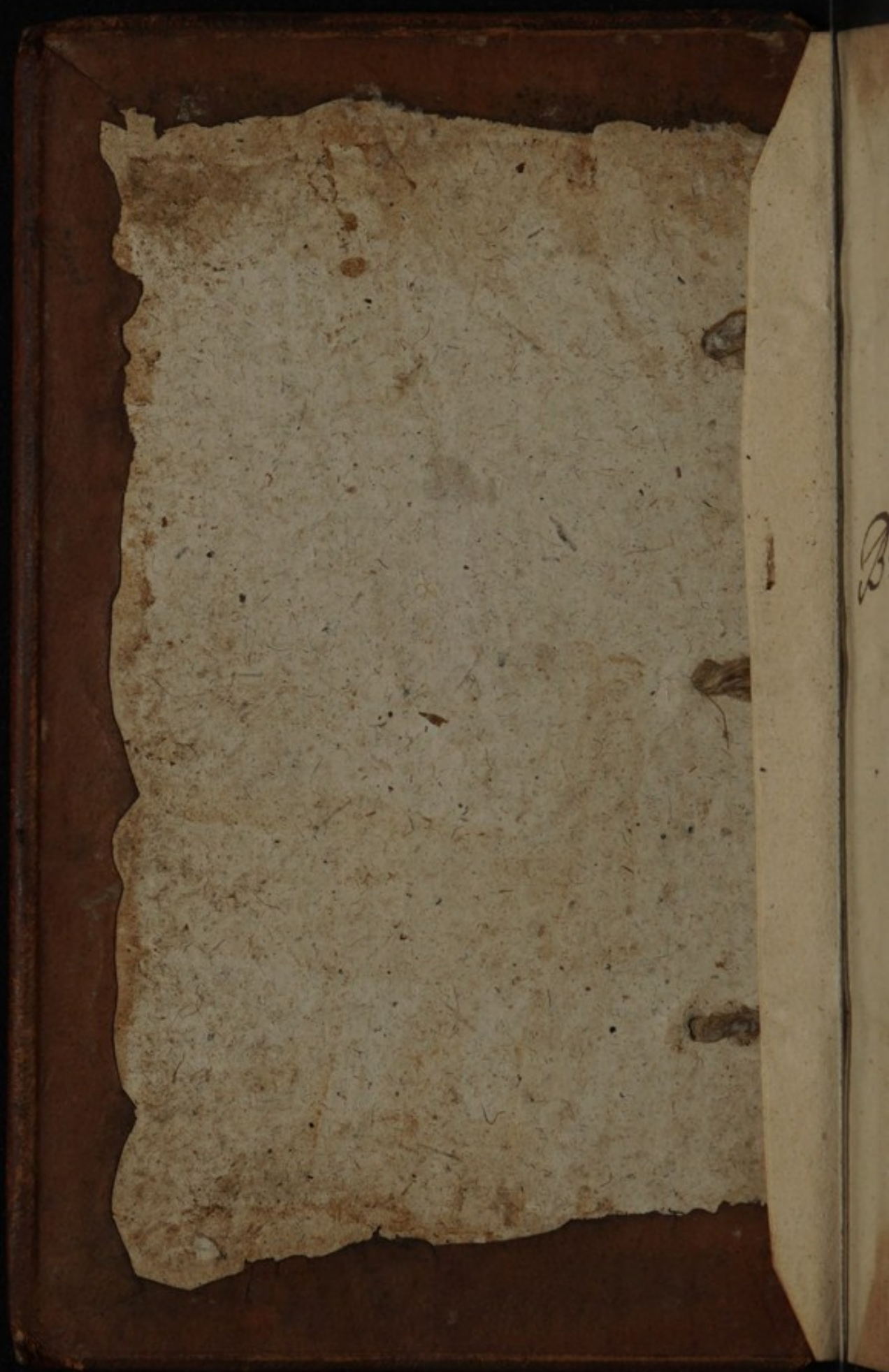

20a 4449

45966/A

Ex libris Johannis
Berk ex Aula Magd.

1690

pr 1:

PHYSICÆ
SCIENTIÆ
COMPENDIUM.

A
ROBERTO SANDERSON,
*Coll. Lincoln, in alma Oxoniensi olim
Socio ; & in eadem Academia S. The-
ologiae postea Professore Regio, & nu-
pero Lincoln. Episcopo.*

EDITIO SECUNDA,
Multo correctior.

OXONIÆ,
Excudebat *L. Lichfield*, Impensis *Ri. Davis*.
A. D. 1690.

PHYSIC
SCIENTIA
COMPENDIUM

ROBERTO ANDERSON
Coll. Lincoln, in sum. Oxoniensis olim
Socio; & in eadem Academia S. The-
ologiae postea Praefectore Regio. & un-
iverso Lincoln. Episcopo

OXONIA
Excusum in Typographia Imperialis
AD 1800

E
I
Cap.
1. Prae
2. De t
Lum.
3. De P
4. De C
5. De I
6. De S
7. De I
8. De
9. De
10. De
Alte
11. De
12. De
L
1. De
2. De
3. De
4. De
5. De
6. De
7. D

Elenchus Caputum.

LIBER PRIMUS.

Cap.	Pag.
1 <i>Præcognita.</i>	1
2 <i>De tribus Principiis rerum naturalium.</i>	4
3 <i>De Natura.</i>	8
4 <i>De Causis.</i>	9
5 <i>De Motu & quiete in genere.</i>	13
6 <i>De Quantitate & Infinito.</i>	17
7 <i>De Loco & Vacuo.</i>	19
8 <i>De Tempore.</i>	22
9 <i>De Generatione & Corruptione.</i>	24
10 <i>De Augmentatione, Diminutione, & Alteratione.</i>	26
11 <i>De Motu locali.</i>	28
12 <i>De divisionibus motus localis secundum ea quæ conveniunt.</i>	31

LIBER SECUNDUS.

1 <i>De Mundo.</i>	34
2 <i>De Natura Cæli.</i>	36
3 <i>De Sphæris cœlestibus non stellatis.</i>	39
4 <i>De Sphæris stellatis.</i>	41
5 <i>De stellis in genere.</i>	44
6 <i>De signis Zodiaci.</i>	46
7 <i>De Signis Septentrionalibus.</i>	49

8	<i>De signis Meridionalibus.</i>	52
9	<i>De quatuor Elementis.</i>	54

LIBER TERTIUS.

1	<i>De Mixtione in genere.</i>	61
2	<i>De Meteoris igneis.</i>	63
3	<i>De Meteoris aereis.</i>	66
4	<i>De Meteoris aqueis.</i>	70
5	<i>De Meteoris apparentibus.</i>	73
6	<i>De Metallis.</i>	76

LIBER QUARTUS.

1	<i>De Plantis in genere.</i>	80
2	<i>De Plantarum generibus.</i>	83
3	<i>De Partibus Animalium.</i>	86
4	<i>De speciebus Animalium.</i>	92
5	<i>De Homine.</i>	96
6	<i>De Anima in genere.</i>	98
7	<i>De facultatibus & effectibus animæ Vegetantis</i>	100
8	<i>De sensu & sensibili in genere.</i>	104
9	<i>De sensibus externis.</i>	108
10	<i>De sensibus internis.</i>	113
11	<i>De Appetitu & Motu.</i>	117
12	<i>De Anima rationali.</i>	120

PHYSICÆ

PHYSICÆ SCIENTIÆ
COMPENDII
LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Præcognita.

Philosophia late sumpta est comprehensio disciplinarum liberalium ad veri & boni rationem quoquo modo spectantium. Parag. 1.
Philosophiæ Definitio.

Sive illæ sunt Philosophiæ propriæ dictæ *partes*, sive *facultates* Philosophiæ *superiores*, sive *amborum instrumenta*.

Disciplinæ *instrumentales*, sive administræ & directrices, sunt tres artes, *Grammatica*, *Logica*, *Rhetorica*; *Facultates superiores* sunt tres professiones, quas vocant *cardinales*, *Theologia*, *Jurisprudentia*, *Medicina*. Reliquæ disciplinæ Philosophiam Parag. 2.
Philosophiæ Divisio.

sophiam proprie dictam, velut *partes*, absolvunt; suntque vel *Theoreticæ* seu contemplativæ, vel *Præctica* sive activæ.

Contemplativæ dicuntur *scientiæ*, & sunt tres, *Physica*, *Mathematica*, & *Metaphysica*.

Activæ dicuntur *prudentiæ*, & sunt tres, *Ethica*, *Oeconomica*, *Politica*.

Parag. 3. *Disciplina* hoc ordine addiscuntur, ab instrumentis talibus ordinandum est, inde ad speculativam Philosophiæ partem progrediendum, a speculativa ad practicam, quibus superatis, ad supremas demum facultates conscendendum.

Parag. 4. *Scientiæ* distinguuntur penes subiecta sua. *Subiectum* autem *Physicæ* est conjunctum cum *materia*: *Mathematicæ*, conjunctum quoad *rem*, sed abstractum quoad *intellectum*. *Metaphysicæ* est utroque modo abstractum, cum quoad *rem*, tum quoad *rationem*; proinde *Physica* inter scientias & ordine & doctrinæ prima est.

Phy-

Phy
phia,
quaten

Estque

Gene

turali

pia sua

affecti

in octo

Spec

lis spe

affecti

Aristot

neratio

Animas

Q

1 De

soph

2 De

arum

3 De

4 De

retic

5 De

6 De

Physica, five naturalis Philosophia, est *scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.* *Physica definitio.*

Estque duplex. { *Generalis.* *Divisio.*
{ *Specialis.*

Generalis tractat de corpore naturali in genere secundum principia sua communia, & communes affectiones, quam tradit Aristoteles in octo libris *Physicæ auscult.*

Specialis agit de corporis naturalis speciebus, earumq; propriis, & affectionibus propriis quas tradit Aristoteles in libris de *Cælo*, de *Generatione*, de *Meteoris*, de *Anima*, & *Animalibus*, parvorum naturalium.

Quæstiones Capitis primi.

- 1 De nomine & acceptionibus Philosophiæ.
- 2 De numero & divisionibus Scientiarum.
- 3 De Disciplinarum ordine.
- 4 De divisione Philosophiæ in Theoreticam & Practicam.
- 5 De divisione Scientiarum.
- 6 De ordine Scientiarum.

7 De nomine & definitione Physicæ:

8 De subiecto Physicæ.

9 De methodo tradendi Physicam.

10 De subiecto octo librorum Physicorum.

CAP. II.

De tribus Principiis rerum naturalium.

Parag. 1.
Corpore
naturali
quæ con-
sider.

Corporis naturalis } Principia.
consideranda sunt } Affectiones.
tum

Principiorum conditiones sunt, 1. ut
semper maneant: 2. ut non fiant ex a-
liis, nec ipsa ex se mutuo: 3. ut alia om-
nia ex illis fiant: 4. ut sint contraria.

Parag. 2.
Princi-
pia quot.

Principia autem sunt tria. 1. Ma-
teria. 2. Forma. 3. Privatio.

Horum Forma & Privatio, sunt
principia ut contraria: Materia, ut
medium sive subiectum contrario-
rum. Materia & Forma, sunt prin-
cipia per se, ut quæ constituunt com-
positum; Privatio per accidens tan-
tum, ut quid necessarium ad ejus
Generationem. Proinde Privatio non
est in cœlo, sicut nec Materia &
Forma, nisi analogice. Ma-

Materia est *subjectum primum* cu-
jusque compositi, ex quo *insito fit ali-*
quid per se, & non per accidens, & in *definitio.*
quod ultimo resolvitur.

Ejus Theoremata hæc sunt,

1. Materia est cognitu difficilli-
ma, proinde non cognoscitur nisi
per analogiam.

2. Materia est una numero om-
nium gnerabilium, una sc. *unitate*
essentia, non *continuitate*, & *negati-*
ve non positive. Hinc illa,

Materia est primum individuum.

Materia est omnia.

Materia est capax omnium for-
marum.

3. Materia ex se, est potentia
sine actu; actu sc. *Physico*, non *Me-*
taphysico: Hinc illud,

Potentia est de essentia Materiæ.

4. Materia appetit Formam, ut
perfectibile suum perfectivum. Hinc
illa,

Materia meditatur maleficum.

Materia est causa corruptionis in
rebus.

5. Materiæ non est actio. Hinc
illa,

Materia est bruta.

Materia est Entium ignavissimum.

Parag. 4. Forma est *actus primus, qui materiæ conjunctus, constituit compositum in perfecto suo esse.*
Formæ definitio.

Ejus Theoremata sunt,

1. Forma dat nomen & esse: nam composita quæ conveniunt in materia distinguuntur per suas formas.

2. Forma est quid bonum, divinum, & expetibile.

3. Omnis actio provenit à forma. Agit quidem compositum *subjective*, qualitas *instrumentaliter*: sed utrumque in virtute formæ.

4. Forma est origo omnium accidentium in composito. Nam accidentia nulla insunt vel materiæ vel composito, nisi per determinationem a forma.

5. Forma educitur de potentia materiæ.

Parag 5. Privatio est *absentia formæ producendæ in subjecto, cum aptitudine ad eandem.*
Privationis definitio.

Ejus

Ejus Theoremata sunt.

1. Privatio est non Ens, proinde non est principium rei, sed generatio-
nis.

2. Privatio est causa appetitus
materiæ; nam omnis appetitus est
ratione carentiæ. Appetitus *deside-
rii*, non *complacentiæ*.

Quæstiones Capitis Secundi.

- 1 De conditionibus Principiorum.
- 2 De numero Principiorum.
- 3 De definitione & acceptione Mate-
riæ.
- 4 De unitate materiæ. (riæ.
- 5 De cognoscibilitate materiæ.
- 6 De potentia materiæ.
- 7 De impotentia materiæ.
- 8 De appetitu materiæ. (mæ.
- 9 De definitione & acceptionibus for-
mæ.
- 10 An forma det nomen & esse?
- 11 An omnis actio sit a forma?
- 12 De fluxu accidentium à forma.
- 13 De educatione formæ & potentia
materiæ.
- 14 De privatione.

CAP. III.

De Natura.

Parag. 1.
Naturæ
definitio.

Natura est principium motus & quietis ejus, in quo inest primo, & per se, & non secundum accidens.

Quandoq; enim sumitur pro viribus & facultatibus rerum naturalium a tali principio fluentibus, ut cum dicitur *natura ignis est Urere.*

Parag. 2.
Natura
duplex.

Natura est principium tum activum tum passivum; estq; duplex;

Forma ut principium activum.

Materia ut Passivum, quarum forma est magis natura quam materia.

Parag. 3.
Naturale
quid
est.

Naturale est quod ex his constat. Secundum naturam est, quod ex his principiis fluit, ut proprium vel accidens.

Contra naturam, ut quod accidit contra naturæ communem ordinem; ut si lapis moveretur sursum.

Præter naturam est, quod cum non sit ex ordinario naturæ præscripto, naturæ tamen non repugnat, ut *Monstra.*

Supra

Supra naturam, quod fit a primo aliquo natura potentiori, ut *miracula divina*. Ejus Theoremata sunt,

1. Natura nihil facit frustra.
2. Natura non deficit in necessariis.
3. Natura semper agit ad ultimum sui posse.
4. Natura semper agit secundum rectam lineam.

Questiones Capitis Tertii.

- 1 *De definitione & acceptionibus naturæ.*
- 2 *De Principio activo & passivo.*
- 3 *An forma sit magis natura quam materia.*
- 4 *De eo quod est secundum, præter, supra, & contra naturam.*
- 5 *De sufficientia naturæ.*
- 6 *An natura semper agat ad ultimum sui posse?*

C A P. I V.

De Causis.

PRæter principia interna & constituentia, sunt etiam externa quædam,

Parag. 1. quædam, quæ simul cum internis
Causarum divisiones. *causarum* communi nomine appellantur *causarum* *divisiones.*

Causarum autem genera sunt 4, *Materia.* (sc.
Forma.
Efficiens.
Finis.

Quarum materia & forma sunt causæ *internæ*, efficiens & finis *externæ*.

Materia est causa *ex qua*, forma *per quam*, efficiens *a qua*, finis *propter quam* res fit.

Parag. 2. Physicus procedit secundum omnia quatuor genera causarum. Agens autem naturale (sive efficiens) introducit *formam substantialem* in materiam primam, vel *formam accidentalem* in materiam secundam, propter aliquem finem. (lis.

Causa Efficiens est, vel *Universalis.*
Particularis.

Parag 3. Universalis *simpliciter* & absolute, est *Deus*, qui propterea dicitur Natura naturans, & Prima causa.

Universalis *secundario*, sive *secundum quid*, est cælum, & virtus cœlestis. *Par-*

Particularis, est uniuscujusque rei natura.

Earum Theoremata sunt,

1. Secundæ causæ habent actionem veram & proprie dictam.

2. Secundæ causæ non agunt, nisi in *virtute primarum*. Primæ enim causæ concurrunt ad quamlibet actionem secundarum, influendo *virtualiter* in ipsas, unde illud Aristotelis, *Sol & homo generant hominem*.

3. Causa *simpliciter* prima determinat actionem secundarum, non item *secundario* prima.

Causa efficiens vel est *per se* vel *per accidens*. *Per se* est, ad quam sequitur effectus proprie, & de natura; *Per accidens* est, cui effectus aliquis adhæret ex accidente,

estque duplex, { *Fortuna*, &
 { *Casus*.

Fortuna est causa per accidens eorum eventuum, qui aliquo consilio suscipiuntur; ut *si quis fodiens agrum; inveniat thesaurum*.

Casus vero eorum, quæ sine consilio, ut *si tripes, ab alto cadens, in pedes resurgat*.

Cau-

Causæ per accidens agunt extra semper, & frequenter, nec uno certo modo aut fine. Omnis causa per accidens reducitur ad causam per se, vel sc. *immediate ad Deum*, vel bonos & malos *spiritus*, vel ad *influentias* cœlestes, vel ad hominum *temperamenta & mores*, vel denique ad *materiæ flexibilitatem*.

Monstra sunt *peccata naturæ*, atque *effectus per accidens*, cum sc. natura sit impedita, ut non possit assequi finem suum intentum, producit quod potest.

Parag. 5. Finis autem est *Universalis* aut cuiusque rei *Particularis*. Universalis *simpliciter & absolute* est *gloria Dei*; *secundario vero & secundum quid* est *Dëcor Universi*. Particularis est *ad quem unaquæque res naturalis in suo genere naturaliter tendit*.

Natura semper agit propter aliquem finem.

In rebus naturalibus finis & forma sæpe coincidunt.

Finis primus est in *intentione agentis*; ultima in *executione*.

Quæ-

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De quatuor Causarum generibus.
- 2 An Physicus procedat secundum omnia causarum genera?
- 3 De efficiente universali & particulari.
- 4 De concursu Universalis causæ ad actionem particularium.
- 5 De determinatione actionum causæ secundæ a primis.
- 6 De fortuna & casu.
- 7 De productione monstrorum.
- 8 An natura agat propter finem?
- 9 De finali causa universali & particulari.
- 10 De nobilitate causæ supra effectum.
- 11 An causæ sint sibi mutuo causæ?
- 12 De coincidentia causarum.

CAP. V.

De motu & quiete in genere.

1 Corporis naturalis affectiones sunt quatuor,	<table border="0"> <tr> <td rowspan="4">{</td> <td>Motus.</td> <td rowspan="4">{</td> <td>Parag. 1.</td> </tr> <tr> <td>Quantitas.</td> <td>Affectio-</td> </tr> <tr> <td>Locus.</td> <td>nes cor-</td> </tr> <tr> <td>Tempus.</td> <td>poris na-</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td>turalis.</td> </tr> </table>	{	Motus.	{	Parag. 1.	Quantitas.	Affectio-	Locus.	nes cor-	Tempus.	poris na-				turalis.
{	Motus.		{		Parag. 1.										
	Quantitas.				Affectio-										
	Locus.				nes cor-										
	Tempus.	poris na-													
			turalis.												

2 Mo-

Parag. 2. 2. Motus est *actus entis in potentia, quatenus est in potentia.*

Motus
definitio.

Divisio.

Ejus sex sunt species. Quarum duæ improprie dicuntur motus ; & sunt potius mutationes, sc. *Generatio & Corruptio*. Reliquæ quatuor species sc. *Augmentatio, Diminutio, Alteratio, & Latio*, sive motus localis, sunt motus *proprie* dicti.

Mutatio enim potest esse in *instanti*, sed motus *proprie* dictus, non nisi in *tempore*. Mutatio potest etiam esse, ubi terminus alter est *negativus*. Motus vere *proprie* dictus requirit, ut uterque terminus sit *positivus*.

Par. 3.

3. Motus reperitur in tribus prædicamentis *Quantitatis, Qualitatis, & Ubi* ; improprie autem dictus motus reperitur in *Substantia* respectu sc. *termini sui*, non respectu *naturæ* motus ipsius, sic n. *omnis motus est in prædicamento Passionis*.

4. Ad omnem motum *requiruntur*

quatuor hæc, { *Movens.*
Mobile.
viz. { *Terminus a quo.*
Terminus ad quem.

Mobile est corpus naturale, quod movetur subjective, & *formaliter*. *Movens* est corpus, quod infert mobili motionem, idque movet *effective*. *Terminus a quo* est illud, a quo primum incipit motus, *Terminus ad quem* in quo ultimo desinit motus. *Movens* plerumque dicitur *agens*, mobile vero *patiens*.

5. Motui opponitur *quies*, quæ est privatio in corpore habili. Unicuique speciei motus opponitur species aliqua quietis. *Quies* considerari potest, vel ante motum, & sic est mera privatio motus; vel post motum, & sic est ejus perfectio quædam & veluti finis.

Motus in genere Theoremata sunt hæc,

1. Actio & passio sunt unus numero motus.

2. Nihil movetur a seipso non respectu inchoationis motus, sed virtutis agentis.

3. Omne $\left. \begin{array}{l} \text{agens agit} \\ \text{per contactum} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{mediatum} \\ \text{vel} \\ \text{immediatum} \end{array} \left. \begin{array}{l} \text{contactum} \\ \text{virtutis, vel} \\ \text{contactum} \\ \text{suppositi.} \end{array} \right\} 4.$

4. In omni motu termini debent esse oppositi.

5. Omnis motus proprie dictus fit in tempore.

6. Motus specificatur a suis terminis, magis a termino ad quem, quam a termino a quo.

Quæstiones hujus Capitis.

1. De numero affectionum corporis naturalis.

2. De definitione motus.

3. De numero specierum motus & mutationis.

4. In Prædicamentis quot reperiantur motus.

5. An actio & passio sint idem numero motus?

6. An omne quod movetur, movetur ab altero?

7. De continuitate & successione motus.

8. An omne agens per contactum agit?

9. De specificatione motus a terminis suis.

10. De quiete.

CAP.

CAP. VI.

De Quantitate & Infinito.

AD *quantitatem* corporis naturalis tria hæc spectant, *Continuitas*, *Determinatio*, & *Finitudo*.

Continuitas est, qua partes uniuscujusq; corporis ita inter se cohererent, ut communi aliquo termino copulenter; unde fit, ut *omne corpus naturale sit divisibile in semper divisibilia*.

Determinatio quantitatis est, per quam omne corpus habet quantitatem sibi convenientem, & proportionatam. Materia prima habet in se quantitatem *indeterminatam*, sed accedens forma *determinat* illam inter terminos magnitudinis justæ & convenientis naturæ talis corporis: neque enim potest forma muscæ informare materiam elephantis, nec e contra.

Finitudo est, per quam corpus fit finitum: *infinitum* enim non datur in natura (*Actu* sc. datur tamen *Potentia*.) Est enim duplex infinitum potentia, sc. *additione*, & *divisione*;

C quo-

quorum illud reperitur in *magnitudine*, cui semper aliquid detrahi potest; hæc in *numero*, cui semper aliquid potest addi: sicut enim non datur magnitudo minima, sic nec numerus maximus.

Veteres Philosophi non recte definiebant infinitum: definiebant enim infinitum *extra quod nihil est*, atque, inde decepti, putarunt dari aliquod corpus actu infinitum: sed definitio ista non est proprie *infiniti*, sed potius *perfecti*; *infinitum* vero proprie est id, quod pertransiri non potest, seu *cujus partes si dividantur in ea semper quantitate, ad ejus tamen finem nunquam perveniri potest*.

Theoremata de quantitate corporum.

1. Continuitas est primum accedens corporis naturalis.

2. Datur maximum & minimum naturale. (nitum.

3. Non datur corpus actu infi-

4. Modus quantitativus in corporibus naturalibus impedit mutua-
am penetrationem. Quæ-

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De continuitate corporum naturalium. (rum.
- 2 De determinata quantitate corporum.
- 3 An detur actu infinitum?
- 4 An sit penetratio corporum?
- 5 An materia habeat quantitatem indeterminatam?
- 6 De divisione Continui in semper divisibilia.

CAP. VII.

De Loco & Vacuo.

Locus est terminus corporis continuentis immobilis primo. Locus immaterialiter est superficies, & per consequens quantitas; formaliter autem est in prædicamento relationis. Corpus locus est, quod aliud continet inter superficiem suam concavam. Locatum vero, corpus quod sic continetur.

Definitio hæc Aristotelis convenit tantum loco externo. Est tamen locatio quædam interna, quæ communis est omni corpori naturali. Est

autem talis locus spatium seu *intervallum*, quod partes uniuscujusque corporis, adeoque ipsum totum occupat.

Par. 2. *Locus* externus est vel communis
Divisio. vel proprius. Communis est, in quo plura corpora continentur, ut *Domus* est locus *Socratis*, &c.

Proprius, qui proxime & immediate ambit ex omni parte *unicum* corpus locatum.

Estque duplex, vel *naturalis*, ad quem locatum suapte natura fertur, & in quo quiescit. Vel *Violentus*, in quem locatum vi compingitur, & in quo non quiescit *remoto impedimento*.

Locus corporis proprius est duplex, *ambiens* vel *sustinens*; *Ambiens* est, qui corpora undique *circumscribit*, ut aer globum terræ & aquæ. *Sustinens* est, qui etsi non *ambiat* ex omni parte locatum; *terminat* tamen illud ex illa parte, quæ alias moveretur.

Par. 3. *Vacuum* est locus non repletus corpore, corporis tamen capax. Estque
Vacuum quid. ens solum, modo *imaginarium*, non enim datur vacuum tale in rerum natura realiter existens. Ideo multa
fiant

fiant a naturalibus agentibus propter evitandum vacuum, quæ videri possint alias repugnare naturis eorum.

Theoremata de loco & Vacuo.

1. Locus non est aliquid de essentia corporis.

2. Locatio *interna* convenit omni corpori naturali, etiam ultimæ sphaeræ, quæ non est loco aliquo *circumscriptivo*.

3. Locus contiguus est locato, & ei equalis.

4. Locus habet conservativam locati vim; locus sc. *naturalis*, idque non primario & per se, sed *ex contingenti* tantum.

5. Locus naturalis terminat motum corporis, tum quoad *exercitium*, tum quoad *appetitum*: violentus vero quoad *exercitium* tantum.

6. Idem corpus non potest esse in diversis locis simul *totalibus*, sc. potest enim esse in duobus *partialibus*, ut pila in aere & in aqua.

7. Duo corpora non possunt esse simul in eodem loco *proprio*, licet bene communi.

C 3

8. Va-

8. Vacuum imaginarium est principium omnis motus localis, sicut privatio generationis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione loci.
- 2 In quo prædicamento sit locus.
- 3 De loco naturali & violento.
- 4 De loco communi & proprio.
- 5 De loco ambiente & sustinente.
- 6 De immobilitate loci.
- 7 De loco & locatione internis.
- 8 De æqualitate loci ad locatum.
- 9 De vi attractiva loci & conservativa.
- 10 An idem corpus possit esse in duobus locis simul.
- 11 An duo corpora possint esse in eodem loco simul?
- 12 An detur vacuum.

CAP. VIII.

De Tempore.

Par. 1. **T**Empus est *numerus* sive mensura
 Tempus *motus secundum prius & posterius.*
 quid. Tempus potest considerari vel re-
 Divisio. spectu *motuum caelestium*, & sic est nume-

numerus numeratus, vel respectu *motuum sublunarium*, & sic est *numerus numerans*.

Tempus est in perpetuo fluxu; proinde ejus partes non sunt permanentes, neque unquam sunt in actu præsentes. Partes vero temporis sunt, *præteritum* & *futurum*; quarum *præteritum* fuit, & *elapsum est*, *Futurum* erit, sed *nondum est*. Ipsum vero *instans* sive nunc, non est pars temporis, sed copulans ejus partes, ut terminus communis.

Theoremata Temporis.

1. Tempus nihil agit, nisi solummodo *ex accidente*, quo respectu dicitur aliquando esse causa corruptionis.

2. Non datur tempus minimum sive indivisibile.

3. Tempus & motus se invicem mensurant.

4. Est idem instans in toto tempore.

5. Tempus confert motui accidentia quædam, ut *regularitatem* &

irregularitatem, velocitatem & tarditatem.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione temporis.
- 2 De continuitate temporis.
- 3 De partibus temporis & de instanti.
- 4 An tempus aliquid agit?

C A P. IX.

De generatione & corruptione.

Motus sive mutatio secundum substantiam est *corruptio*.

Par. 1. Generatio est *mutatio a non esse ad esse substantiale, nullo sensibili manente, ut subjecto*. Corruptio vero est a contra, *ab esse ad non esse*.

Par. 2. Generationis *subjectum* est materia prima; *finis proximus*, forma; *remotus*, conservatio speciei. Causa *efficiens* est corpus generans, quod quando est ejusdem speciei cum composito genito, facit generationem *univocam*. Ut cum ignis generat ignem, canis canem. Cum vero diversæ speciei, facit generationem *equivocam*, qualis est illa Animalium
imper-

imperfectorum, quæ oriuntur ex putri materia vi syderum.

Theoremata ejus sunt.

1. Generatio & corruptio sunt idem numero motus, *realiter* sc. non *formaliter*.

2. Generatio unius est corruptio alterius.

3. Generatio & corruptio fiunt in instanti, sc. quantum ad *introductionem & expulsionem formæ*, sed non quantum ad *prævias dispositiones materie*.

4. Generatio differt a creatione, quæ est *productio substantialis ex nihilo*, ut mutatio naturalis a supernaturali.

5. Ex nihilo nihil fit.

6. Non quodlibet fit ex quolibet.

7. Generationis terminus est compositum non forma. Forma est terminus *principalis*, compositum *adequatum*.

Quæstiones hujus Capitis.

1 De *definitione generationis & corruptionis*.

2 De

- 2 De generatione univoca & equivoca.
- 3 An generatio fiat in instanti?
- 4 An generatio unius sit corruptio alterius.
- 5 De differentia generationis a creatione.
- 6 De terminis generationis.

CAP. X.

De augmentatione, diminutione,
& alteratione.

Parag. 1. **M**OTUS in quantitate sunt augmentatio & diminutio. Augmentatio est motus a minori quantitate ad majorem.
 Motus
 Species.
 Augmentatio.
 Diminutio.

Diminutio vero a majori ad minorem.

Aliquando extenuatio dicitur augmentatio, & condensatio diminutio, sed improprie. Extenuatio & condensatio sunt in qualitate, non in quantitate.

Augmentatio maxime proprie dicta est illa, quæ reperitur in viventibus, & proprie dicitur accretio. Sed illa non est communis affectio corporis naturalis in genere; proinde non perti-

pertine
 bros ad
 The

1. Al
 sunt fo
 ma, f

2. A
 issime c

3. Al
 motus

Mo
 tio, el

litate
 tot fur

tes, ad
 liditas

Alto

1.
 dam

2.
 3.

nerat
 prepar

riam.
 4.
 tione

pertinet ad hunc locum, sed ad libros *de anima*.

Theoremata Augmentationis
& Diminutionis.

1. Augmentatio & diminutio non sunt solius *Materiæ*, nec solius *formæ*, sed compositi.

2. Aucti (augmentatione *propriissime* dicta) quælibet pars augetur.

3. Augmentatio & diminutio sunt motus continui.

Motus in qualitate dicitur *alteratio*, estq; *mutatio corporis de una qualitate in aliam sibi contrariam*. Ejus tot sunt species, quot sunt qualitates, ad quas fieri potest mutatio, ut *caliditas, densitas, lux, & plurima similia*. Par. 2.
Alteratio.

Alterationis Theoremata sunt.

1. Alteratio est generatio quædam accidentalis.

2. Alteratio est motus continuus.

3. Alteratio semper præcedit generationem, ut quid necessarium ad *preparandam* & disponendam *materiam*.

4. Alteratio magis sequitur rationem patientis quam agentis.

5. Om-

5. Omnis Alteratio, *proprie dicta*, tendit ad corruptionem. *Perfectiva* enim alterationes non sunt *proprie dictae*.

Quaestiones hujus Capitis.

- 1 De definitione *augmentationis & diminutionis*.
- 2 *An rarefactio & condensatio sint motus in qualitate?*
- 3 De *continuitate augmentationis & diminutionis*.
- 4 *An augmentatio & diminutio conveniunt composito: idque gratia materiae potius quam formae?*
- 5 De *definitione alterationis*.
- 6 De *alteratione perfectiva & corruptiva*.
- 7 De *continuitate alterationis*.
- 8 *An alteratio sequatur rationem patientis potius quam agentis?*

CAP. XI.

De motu locali.

Par. 1.
Motus
localis.

Motus ad Ubi dicitur *motus localis*, sive latio. Est autem latio mutatio corporis a loco in locum. In ista definitione locus sumitur non

non proprie, sed improprie pro ubi.
Res enim non movetur propter lo-
cum, sed propter esse in loco, quod est
in ipso ubi.

Motus localis alius est *naturalis*, Par. 2.
alius *violentus*. *Motus.*

Motus *naturalis* est qui profluit *Natura-*
ab interno principio, forma sc. ip- *lis. Vio-*
sius corporis: *Violentus* vero qui ab *lentus.*
externo, ut *motus lapidis deorsum* est
naturalis, sursum autem projecti vio-
lentus.

Uterque motus, tum *naturalis*,
tum *violentus*, vel est *simplex*, vel
complexus sive *mixtus*.

Motus *simplex* est, qui est unius Par. 3.
tantum rationis, qualis est *motus la-* *Motus*
pidis. Mixtus vero, qui diversarum, *simplex.*
ut *motus progressivus animalium.*

Motus *simplex* vel est *rectus* vel
circularis.

Motus *rectus* est, quo corpus fer-
tur ad terminum sui motus linea
recta. Estq; iterum duplex, secun-
dum diversos terminos ad quem, sc.
motus sursum, & motus deorsum.

Motus *sursum* est motus a medio,

ut

ut motus ignis. Deorsum vero *ad medium*, ut motus lapidis.

Motus *circularis* est, quo corpus fertur *circa medium*.

Theoremata de speciebus motus localis.

1. Motus, qui est uni corpori *violentus*, potest esse alteri *naturalis*, & e contra.

2. Simplicia corpora moventur uno tantum motu *naturali*, eoque *simplici*.

3. Sola animalia moventur a se-ipsis, idque motu misto.

4. In motu *recto*, corpus mutat locum quoad *se totum*; in *circulari*, non nisi quoad *partes* tantum.

5. Motus *localis* est nobilissima affectio corporis naturalis, & species motus.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione *Lationis*.
- 2 In quo *Prædicamento* sit *Latio*.
- 3 De *continuitate Lationis*.
- 4 De ordine *lationis* ad reliquas affectiones corporis naturalis, & species reliquas motus.
- 5 De

- 5 De motu naturali & violento.
- 6 De motu simplici & mixto.
- 7 De motu recto & circulari.
- 8 De sex Positionum denominationibus, sc. sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, & sinistrorsum.

CAP. XII.

De divisionibus motus Localis.

PRæter dictas motus *localis* definitiones, sunt & aliæ nonnullæ, quæ ipsi competunt propter *externa aliqua conjuncta*.

Motus alius est *velox*, alius *tardus*.

Velox est, qui exiguo tempore perficiet magnum spatium. *Tardus*, qui longo spatium exiguum perficiet.

Velocis motus potest esse exemplum, *motus solis diurnus*. *Tardi*, *motus ponderum in horologiis*. Hæc divisio convenit motui gratia temporis.

Motus alius est *regularis*, alius *irregularis*.

Regularis est, qui æquali tempore æquale spatium perficit, qualis est *motus Primi mobilis*.

Irre-

Par. 1.

Motus
divisio.

Par. 2.

1. *Velox*.

2. *Tardus*.

Irregularis, qui æquali tempore inæquale spatium conficit, qualis est *motus animalium*.

Par. 3.
*Motus
violentæ
species.*

Motus violenti species sunt quatuor, *Pulsio*, *Tractio*, *Vectio*, *Circumgyratio*.

Pulsio est, cum movens pellit, vel trudit mobile. Quæ *pulsio* sive *trusio*, si ita fiat, ut mobile separetur a movente, *Expulsio* dicitur vel *Projectio*, qualis est *motus sagittæ ex arcu emissæ*, vel *lapidis projecti*. Quod si ita fiat, ut movens adhuc contingat mobile, *impulsio* dicitur, vel *protrusio*, qualis est *motus navis impulsæ a ventis*.

Tractio est, cum movens ad se trahit mobile, sive id fiat contactu corporali, ut si *equus trahit currum*; vel *virtuali* tantum, ut cum *magnes trahit ferrum*.

Vectio est, cum movens super se trahit mobile, ut *equus vehens sarcinam*.

Circumgyratio, quæ & *Vertigo*, est, cum mobile vertitur in gyrum.

Quæ.

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 *De motu tardo & veloci.*
- 2 *De motu regulari & irregulari.*
- 3 *De Pulsione.*
- 4 *An motus Projectorum sit propter virtutem impressam?*
- 5 *De Tractione & Vectione.*
- 6 *De Circumgyratione, & an sit mixtus motus a reliquis?*
- 7 *An detur alia species motus violenti?*
- 8 *De reliquis divisionibus motus.*

Finis Libri Primi.

D LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De Mundo.

Parag. 1.
Corpus
naturale
in specie.

Post principia & affectiones corporis naturalis *in genere*, agendum proximo loco de corporibus naturalibus *in specie*. Ea autem possunt considerari, vel *aggregatim* universa, vel seorsim *singula*. Aggregatim efficiunt *Mundum*.

Parag. 2.
Mundus
quid.

Mundus est *ordinata compages cæli, & elementorum, & quæ in illis continentur*.

Parag. 3.
Ejus materia & forma.
Partes integrantes.
Adornantes.

Mundi ergo *materia* sunt omnia corpora. *Forma* pulcher eorum ordo. *Cælum* & elementa sunt partes mundi *integrantes*: reliqua vero corpora, quæ in cælo & elementis continentur, sunt partes *adornantes*.

Parag. 4.
Affectiones ejus.

Mundi affectiones sunt *Unitas, Finitudo, Duratio, Figura, & Perfectio*; per unitatem excluditur multitudo

titudo, non *partium*, sed *totius aggregati*: hoc enim non corporum naturalium, sed ipsius *mundi*, qui unus est non *continuitate*, sed *aggregatione*.

Finitudo mundi est, qua mundi ambitus certis suis finibus ex omni parte terminatur.

Figura mundi est sphaerica sive Parag. 5.
rotunda, unde & orbis appellatio- *Figura.*
nem sortitus est, & hanc ipsam formam obtinent corpora omnia mundum integrantia.

Mundi *perfectio* omnibus modis Parag. 6.
absoluta est, tum quoad *partes*, quia *Perfe-*
extra mundum nihil est; tum quo- *ctio.*
ad *gradus*, quia ejus partes concinniori ordine disponi non possunt, quam quo dispositæ sunt: unde Græce *κοσμος*, Latine *Mundus* appellatur.

Mundi *duratio* sempiternitas aptissime dici potest; quia habuit initium simul cum tempore per creationem, nec unquam habiturus est finem. Quanquam Mundus dici potest æternus, vel sine principio *phy-*

sic loquendo, quia non habuit principium per productionem Physicam.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De definitione mundi.*
- 2 *De unitate mundi.*
- 3 *De finitate mundi.*
- 4 *De perfectione mundi quoad partes.*
- 5 *De ordine & pulchritudine mundi.*
- 6 *De figura mundi.*
- 7 *De duratione mundi.*

CAP. II.

De natura Cæli.

Parag. 1.
Mundi
partes
duplices.

Mundi partes sunt corpora naturalia simplicia & mixta. Quorum simplicia integrant mundum, mixta ornant. Corpora simplicia sunt quinque, quorum quatuor sunt generabilia & corruptibilia, quatuor nempe elementa: Unum vero ingenerabile & incorruptibile, reliquorum omnium simplicissimum, nempe cælum, quod & præterea quinta essentia dici potest.

Parag. 2. *Cælum* est corpus naturale, ita
Cælum. simplex, ut sit expers, non mixtionis

nis tantum ex elementis, sed etiam compositionis ex materia & forma, proprie dictis, unde sequitur corpus naturale dici de cœlo, & sublu- naribus, non *univoce* sed *analogice*: & proinde cœlum *non habere eadem principia cum inferioribus, nec mate- riam similis rationis.*

Theoremata de Cœlo.

1. Cœlum est corpus maximi ambitus.

2. Cœlum est corpus solidum, & tamen diaphanum.

3. Cœlum est figuræ perfecte rotundæ. (ris.

4. Omnis cœli motus est circula-

5. Cœlum, ut non est generabi- le & corruptibile, ita nec alterabi- le, nec alio quovis motu mobile, nisi solum locali.

6. Cœlum, ut *loco*, ita *dignitate*, præcellit sublunaria, præsertim in- animata.

7. Cœlum agit in inferiora, *lu- mine*, & fortassis *influentiis*.

8. Cœlo (secundum Peripateti- cos) assistunt intelligentiæ incor-

poreæ, quæ ipsum moveant; propterea nonnullis dictæ *Formæ Cæli assistentes.*

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *An Cælum sit corpus naturale proprie dictum?*
- 2 *An sit eadem cæli & inferiorum materia?*
- 3 *An Cælum habeat formam informantem?*
- 4 *De intelligentiis moventibus cælum.*
- 5 *An cælum sit ingenerabile & incorruptibile?*
- 6 *An cælum sit alterabile?*
- 7 *An sit augmentabile & diminutibile?*
- 8 *De motu cæli circulari. (le?)*
- 9 *De cæli magnitudine.*
- 10 *De figura cæli rotunda.*
- 11 *De soliditate & perspicuitate ejus.*
- 12 *De cæli præstantia respectu inferiorum.*
- 13 *De actione cæli in inferiora per lumen & motum.*
- 14 *An cælum agat in inferiora per influentias a motu & lumine distinctas?*

CAP.

CAP. III.

De Sphæris cœlestibus non stellatis.

IN cœlo duo considerata sunt, Parag. 1.
Sphæræ & Stellæ: quarum sphæræ Cœli
 sunt partes *integrantes* cœli, stellæ partes
 vero *adornantes* ipsum. *due.*

Est autem *Sphæra* pars cœli di- Par. 2.
 stincta, figuræ rotundæ, circumam- *Sphæra*
 biens inferiora: & proinde duas ha- *quid.*
 bet unaquæq; sphæra superficies,
exteriolem sive convexam, & *inte-*
riorem sive concavam.

Sphæræ cœlestes erant cognitæ
 Aristoteli & veteribus *octo* tantum,
 sc. 7 planetarum, & octava sphæra
 in qua sunt stellæ fixæ; proinde
 octava sphæra dicitur *Primum mo-*
bile illis; sed cum Astronomi *recen-*
tiores observarunt in octava sphæ-
 ra tertium motum distinctum, ne-
 cessario coacti sunt duas alias sphæ-
 ras illa superiores agnoscere. Sunt
 itaq; omnino 10 sphæræ, quarum
 suprema (quæ decima dicitur) atq;
 etiam nona sunt *stellarum expertes*,
 reliquæ octo sunt *stelliferæ*.

Par. 3.
Primum
mobile
quid.

Primum mobile est sphaera decima omnium amplissima, cursum suum conficiens velocissimo motu ab ortu ad occasum 24 horarum spatio: ejus motus efficit diem *naturalem*, unde & *motus diurnus* dicitur in reliquis orbibus inferioribus, quos secum consimili motu rapit ab ortu in occasum eodem spatio 24 horarum. Et hic effectus motus primi mobilis tam cœlestibus quam sublunaribus, dicitur *raptus Primi mobilis*.

Par. 4.
Circuli
imagi-
narii
qui.

Omnes *Circuli imaginarii*, quos Astronomi statuunt in cœlo docendi causa, intelligendi sunt de primo hoc mobili, quales sunt *Horizon*, *Meridianus*, *Æquator*, *Zodiacus*, & duo *Coluri*, qui sunt omnes circuli *maiores*, una cum *minoribus* duobus &c, *Tropicis* & duobus circulis *Polaribus*, quorum omnium cognitio est Astronomicæ considerationis.

Nona Sphaera est, cujus superficies *convexa* contigua est decimæ sphaeræ, *concaua* vero ambitu suo complectitur sphaeram octavam, sive sphae-

sphæram stellatam. Hæc sphæra duplicem habet motum; *diurnum* velocissimum & raptum primi mobilis ab ortu in occasum 24 horarum spatium, & *proprium* tardissimum ab occasu in ortum: qui absolvitur secundum alios 49000. secundum alios vero 25816. annorum spatium, & hic proprius motus nonæ sphæræ est mensura anni, quem vocant magnum sive *Platonicum*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *An Sphæra cælestes sint reales vel imaginariæ?*
- 2 *An Sphæra sunt cæli partes, potius quam species?*
- 3 *De numero Sphærarum cælestium.*
- 4 *De motu primi mobilis.*
- 5 *De raptu primi mobilis.*
- 6 *De sphæra nona.*
- 7 *De magno anno.*

CAP. IV.

De Sphæris stellatis.

Sphæra stellata est vel *fixarum* vel *errantium* stellarum? Par. 1. Sphæra
Fixarum est unica tantum, quæ *stellata*.
dici-

dicitur sphaera octava, vel *firmamentum*, vel simpliciter coelum stellatum; quia habet in se *plurimas* stellas cum in reliquis septem inferioribus sphaeris sit *unica* tantum stella, hoc est, in singulis singulae.

Sphaera octava est, quae plurimis stellis (iisque fixis) decorata continet intra superficiem suam omnes sphaeras planetarum & mundum sublunarem.

Parag. 2. Hæc Sphaera *triplici* motu movetur, quorum duo sunt externi, sive *alieni*: tertius vero *proprius* atque internus.

De motu
Sphaerae.

Motus *alienus*, qui est in sphaera octava, vel est *diurnus* ille motus, quem habet a raptu primi mobilis, vel est tardior motus, quo trahitur *ab occasu in ortum* a sphaera nona.

Motus ejus *proprius* est, qui fit a septentrione ad meridiem, super circulos, quorum poli sunt distincti a polis mundi: & hic motus dicitur *trepidationis*, vel etiam motus *accessus & recessus*.

Reli-

Reliqua septem Sphæræ sunt Parag 3.
 Sphæræ *planetarum*, quæ hoc ordine Ordo
 disponuntur: septima & a terra re- Planeta-
 motissima est Sphæra *Saturni*: hanc rum.
 sequitur Sphæra *Jovis*, post illam
Martis, deinde *Solis*, proxime *Vene-*
ris, tum *Mercurii*, omnium novissima
 & infima *Luna*. Harum omnium
 numerus & ordo hoc versu conti-
 nentur.

Post SIM SUM sequitur, ultima
Luna subest.

Harum singulæ singulas habent Parag 4.
 stellas *erraticas*, a quibus & cogno- De motu
 mina sua fortiuntur. Motus vero Planeta-
 singulæ habent binos, *diurnum* sc. rum.
 ab ortu in occasum ex raptu primi
 mobilis, quem singulæ conficiunt
 eodem spatio 24 horarum; & *pro-*
prium ab occasu in ortum, quem di-
 versis spatiis conficiunt: sed longi-
 ori, ut quæque superior est; brevio-
 ri, ut inferior. *Saturni* periodus est
 29 annorum 5 mensium & 15 di-
 erum, nota ejus astronomica est \hbar .
 Periodus *Jovis* est annorum unde-
 cem

cem 10 mensium & dierum fere 16. ejus nota est ♄. Martis periodus est 2 annorum, nota ejus ♂. Solis periodus est unius anni (hoc est) 365 dierum, & 6 fere horarum, ejus nota ☉. Veneris periodus (ut & Mercurii) fere eadem cum Solis periodo. Nota Veneris ♀. Mercurii ☿. Lunæ periodus est 27 dierum & horarum plus minus $\frac{12}{8}$ ejus nota ☾.

Quæstiones hujus Capitis.

1 De octava Sphæra, ejusque triplici motu.		
2 De Sphæra Saturni	} Qui sunt Domini	Capricorni & Aquarii
3 De Sphæra Jovis		Sagittarii & Piscium
4 De Sphæra Martis		Arietis & Scorpionis
5 De Sphæra Solis		Leonis
6 De Sphæra Veneris		Tauri & Libræ
7 De Sphæra Mercurii		Geminorum & Virginis
8 De Sphæra Lunæ		Cancris.

C A P. V.

De Stellis in genere.

PARTES cœli adornantes sunt Stellæ.
 Par. 1. Est autem stella densior pars sui
 Stella orbis. In qua definitione, densitas,
 quid. quæ stellis attribuitur, non est qua-
 litas

litas ex mistione primarum qualita-
tum Elementarium, sicut est denfi-
 tas corporum sublunarium: sed di-
 cit solummodo *materiae celestis mul-*
titudinem, sive copiam in angustius
 spatium coactæ.

Stellarum qualitas præcipua *Lux* Parag. 2.
 est, quæ propterea dicitur qualitas *Earum*
simpliciter prima: primæ qualitates *qualitas*
 enim elementorum sunt *primæ*, non
simpliciter, sed in suo genere. Est
 autem lux in corpore Solis, tan-
 quam in *fonte*, a quo derivatur
 in reliquas stellas, quæ *mutuantur*
 a Sole vel omnem vel saltem *pluri-*
mum.

Stellæ *moventur* ad motum orbi-
 um sive sphaerarum, quarum sunt,
 unde fit, ut omnes stellæ *octavae sphæ-*
ræ servant perpetuo eandem inter
 & a se distantiam. At stellæ *sep-*
tem inferiorum sphaerarum, propterea
 quod sunt in sphaeris diversorum
 motuum, non semper servant ean-
 dem a se distantiam; qua de causa
 dicuntur stellæ erraticæ, sive pla-
 netæ.

Stella-

Parag. 3. Stellarum congeries dicitur *Astrum* *strum*, vel *sydus*, vel *signum cœleste*.
quid.

Ad distinguendas enim stellas, & ut cognoscatur a qua parte cœli stella quælibet locetur, coacti sunt *Astronomi*, eas in classes quasdam distribuere, quas *astra* vocant, easque singulas nominibus insignire animalium, aliarumque rerum, quarum similitudinem ex parte præ se ferant.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione stellæ.
- 2 De luce stellarum.
- 3 De motu stellarum.
- 4 De constellationibus.

C A P. VI.

De Signis Zodiacis.

Parag. 1. *A*stra sive signa cœlestia sunt, vel *Astrorū* *Australia*, vel *Septentrionalia*,
divisio. vel *Media*.

Media sunt 12, quæ vulgo 12 *signa* appellantur, suntque inter æquinoctialem & tropicos in circulo illo imaginario, quem *Zodiacum* vocant: dicuntur autem *media*, quia intra
 Zodi-

Zodiac
 quod o
 dium se
 Imag
 partim
 ridional
 Sept
 tentrio
 signan
 rus, Ge
 rum A
 præter
 stellas
 spicua
 oculus
 Cancer
 tiquos
 Sign
 qua se
 rius, C
 Quo
 Scorpa
 cornus
 Hor
 & opp
 contin

Zodiacum spatium contineantur,
quod oblique secat æquatorem me-
dium sc. imaginarium cœli.

Imagines, sive signa Zodiaci sunt,
partim *septentrionalia*, partim *me-
ridionalia*.

Septentrionalia sunt, quæ in Sep- Par. 2.
tentrionali hemisphærio Zodiaci *Septen-
signantur*. Suntque Sex. *Aries, Tau- trionali-
rus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo*. Quo- um Sig-
rum *Aries* habet stellas 12 formatas, norum
præter 5 informes. *Taurus* habet nomina.
stellas 33. quarum maxime con-
spicua una in fronte, quæ dicitur
oculus *Tauri*. *Gemini* habet 18.
Cancer 9. *Leo* 10. vel secundum an-
tiquos 27. *Virgo* denique 26.

Signa Zodiaci *australia* sunt reli- Par. 3.
qua sex, sc. *Libra, Scorpius, Sagitta- Austr-
rius, Capricornus, Aquarius, Pisces*. lium sig-
Quorum *Libra* habet stellas 8. norum
Scorpius 21. *Sagittarius* 31. *Capri- nomina.*
cornus 28. *Aquarius* 42. *Pisces* 34.

Horum omnium numerus, ordo,
& oppositio in Zodiaco hoc disticho
contineatur

Sunt

[♈] [♉] [♊]
 Sunt *Aries*, *Taurus*, *Gemini*,

[♋] [♌] [♍]
Cancer, *Leo*, *Virgo*,

[♎] [♏] [♐]
Libraque, *Scorpius*, *Arcitenens*,

[♑] [♒] [♓]
Caper, *Amphora*, *Pisces*.

In priori versu *Septentrionalia* signa, eorumque ordo designatur, in posteriori *Meridionalia*. Quæ omnia ita disponuntur, ut uni septentrionali unum meridionale opponatur, sc. *Arieti Libra*, & sic de reliquis.

Horum signorum, Capricornus, Aquarius, Pisces, Aries, Taurus, Gemini, dicuntur *ascendentia*, eo quod in iis planetæ a meridie ascendant in Septentrionem; reliqua 6 *descendentia*, quia in iis planetæ descendunt a septentrione versus meridiem.

Horum etiam, Aries, Taurus, & Gemini, sunt signa *verna*, Cancer, Leo, Virgo, *æstiva*; Libra, Scorpius, Sagittarius autem *autumnalia*; Capricornus, Aquarius, & Pisces, *hyberna*.

Ratione effectuum alia sunt ignea, quorum operationes sunt calidæ & siccæ, ut *Aries, Leo, Sagittarius*; alia aëria, quorum operationes sunt calidæ & humidæ, ut *Gemini, Libra, Aquarius*; alia aquea, quorum operationes sunt humidæ & frigidæ, ut *Cancer, Scorpis, Pisces*; alia denique terrea, quorum operationes sunt frigidæ & siccæ, ut *Taurus, Virgo, Capricornus*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De numero signorum Zodiaci.
- 2 De eorum divisione in signa Septentrionalia. Meridionalia.
- 3 De signis Vernis.
- 4 De Æstivis.
- 5 De Autumnalibus.
- 6 De Hybernis.
- 7 De divisione Signorum ratione effectuum.
- 8 De Signis ascendentibus & descendibus.

C A P. VII.

De Signis Septentrionalibus.

Septentrionalia sunt signa, quæ in Septentrionali hemisphærio exte-
tra lia que.

Par. 1.

Signa

Septen-

triona-

lia que.

tra Zodiacum signantur, sive quæ a polo Arctico ad æquinoctialem; suntque numero 21. Eorum nomina & ordo his quatuor versiculis continentur.

Ursa, deinde Draco, Cepheus, Bootesque, Corona.

Hercles, & Lyra, Olor, tum Cassiopeia, Perseus.

Auriga, Anguitenens, Serpens, Aquila, atque Sagitta.

Pegasus, Hinnulus, Andromede, Delphinus, Trigonum.

Ursa minor habet 7 stellas, cujus septima in extremo caudæ dicitur *stella polaris*, quia polo Arctico vicinissima. 2 *Ursa major* habet 27 stellas, quarum septem quod referunt formam plaustrum dicuntur *plaustrum* sive quadriga, Græcis etiam ἡλεκτ. stellas
habet
sive Cl
nus olo
10 Per
Eriethi
guiten
chus h
ophius
la sive
gitta fr
sis sive
las. 1

Tertio *Draco* habet stellas 31. Quarto *Cepheus* habet stellas 11. Quinto *Bootes* vel *Arctophylax* sive *Bubulcus* habet 22 stellas, inter cuius crura micat stella informis admodum lucida, quæ *Arcturus* dicitur. Sexto *Corona Ariadnes* habet stellas quus n
dromed
phinus
lum ha
Δάλτων
Q
1 De
lium
2 De
3 De
gul

stellas 8. 7 *Hercules* sine *Eugonasis* habet stellas 28. 8 *Lyra* testudo five *Chelys* habet 10 stellas. 9 *Cynosolor* five gallina habet 12 stellas. 10 *Perseus* habet 6. 11 *Auriga* five *Eriethonius* habet 26 stellas. 12 *Anguitenens*, *Serpentarius*, five *ophiuchus* habet 24 stellas. 13 *Serpens* *ophiuchi* habet 18 stellas. 14 *Aquila* five vultur habet 9 stellas. 15 *Sagitta* five telum habet 5. 16 *Pegasus* five equus major habet 20 stellas. 17 *Hinnulus*, *equiculus* five equus minor habet 4 stellas. 18 *Andromede* habet 23 stellas. 19 *Delphinus* habet 10 stellas. 20 *Triangulum* habet 4 stellas, dicitur Græcis Δέλταπν.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De numero signorum septentrionalium.*
- 2 *De Ursa minore.*
- 3 *De Ursa majore, & de singulis singula.*

De Signis meridionalibus.

Par 1.

Signa
austra-
lia quæ.

Signa *Australia* sive meridionalia sunt, quæ in Australi hemisphærio extra Zodiacum conspiciuntur: suntque veteribus partim *cognita*, partim *incognita*: cognita veteribus sunt 15, quarum numerus & ordo hisce versiculis continentur.

*Cetus, & Eridanus, Lepus, & nim-
bosus Orion,*

*Syrus, & Procion, Argoratis, Hy-
dra, Craterque.*

*Corvus, Centaurus, Lupus, Ara,
Corallaque Piscis.*

1. *Cetus* sive Balæna habet stellas
22. secundo *Eridanus*, Fluvius sive Nilus habet 34 stellas. 3° *Lepus* habet 12 stellas. 4° *Orion* habet 38 stellas, quarum quæ in ore est splendidissima *Syrus* dicitur, unde tota hæc constellatio per Synecdochen sic dicitur. 5° *Procyon*, sive *canis* minor, sive *canicula* duas habet stellas. 6° *Argo* sive navis habet 45 stellas. 7° *Hydra* habet 25 stellas. 8° *Crater*,

urna

urna sive poculum Apollinis habet
7 stellas. 9° *Corvus* habet septem
stellas. 10° *Charion*, sive *centaurus*
habet 37 stellas. 11° *Fera* sive *lupus*
habet 19 stellas. 12° *Ara* sive *Thu-*
ribulum habet 7 stellas. 13° *Corona*
australis habet 13 stellas. 14° *Piscis*
australis habet 12 stellas.

Signa a veteribus incognita & a Par. 2.
recentioribus observata, sunt *Columba* Signa
Noe, *Grus*, *Phœnix*, *Triangulum au-* veteri-
strale, *Chameleon*, *Piscis volans*, *Nu-* bus in-
becule duæ, *Pavo*, *Avis Indica*, *Indus* cognita.
homo, *Toucan avis*, *Hydrus*, *Piscis*
alius Dorado dictus.

In omnibus signis, tam australi-
bus, quam septentrionalibus, sunt
quædam stellæ *formatæ*, quædam ve-
ro aliæ *informes*. Stellæ *formatæ* sunt,
quæ ad ipsas imagines sive signa
pertinent. *Informes*, quæ non sunt
proprie aliquarum imaginum: sed
extra ordinem toto cœlo sparsæ &
disseminatæ sunt, unde & *Σπέργες*
græcè appellantur.

Stellarum *sporadicarum* ingens mul-
titude, confertim extensa ab Euro-

australi parte cœli Boream versus, longo spatio illam partem cœli non-nihil lucidiorem efficit: unde a colore sublaeteo ea pars cœli *Galaxia* dicitur, sive *via lactea*, vel etiam circulus lacteus. Quem etsi cum veteribus *Aristoteles elementaris materiæ* existimaverit, atque meteoris annumeraverit, est tamen de *materia cœlesti*, & ex indistincta luce plurimarum (veluti diximus) sporadicarum stellarum natus.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De numero Australium signorum veteribus cognitorum.
- 2 De ceto &c. & sic de singulis.
- 17 De signis a recentioribus observatis.
- 18 De stellis sporadibus.
- 19 De Galaxia.
- 20 De numero stellarum formatarum.
- 21 De distinctione stellarum quoad sex gradus magnitudinis.

CAP. IX.

De quatuor Elementis.

Par. 1. **C**œlum sequuntur elementa, quæ simplicia entia sunt, licet non in eodem gradu simplicitatis quo cœlum.

Elemen-
ta quæ.

lum. Elementa enim *simplicia* dicuntur prout simplicitas opponitur *mistioni*, non prout opponitur *compositioni*. Elementa autem singula sunt ex materia & forma composita, & proinde generabilia & corruptibilia.

Elementa sunt 4. *Ignis, Aer, Aqua, Terra*, quæ omnia prout *respiciunt mistum* dicuntur Elementa, sed *in se* considerata corpora simplicia dicuntur, & non elementa. Elementum enim vocabulum *relativum* est, & dicit respectum ad ea, quæ ex Elemento oriuntur. *Est autem Elementum corpus simplex ex materia & forma corruptibili constans, ex quo per mistionem fit corpus mixtum, & in quod per corruptionem resolvitur.*

Elementorum singulorum *natura* ex qualitatibus optime dignoscitur. Etsi, enim primæ qualitates non sint *formæ* elementorum essentielles, sunt tamen *effectus immediati* formarum, & velut *instrumenta*, per quæ formæ exercent suas operationes.

E 4

Formæ

Par. 2.

Eorum

numerus.

Par. 3.

Def.

Par. 4.

Quali-

tates eo-

rum du-

plices.

Formæ. Formæ *substantiales* Elementorum sunt eorum actus primi, per quos actu *sunt*, quod sunt: *Qualitates*, autem actus secundi, per quos actu agunt & operantur.

Quali- Qualitates Elementorum aut *pri-*
tates. *mæ* sunt, aut a primis *ortæ* (quæ so-
lent dici & secundæ) primæ sunt 4.
Calor, Frigus, Humiditas & Siccitas.

Par. 5. *Calor* est qualitas tactilis apta na-
Calor. ta congregare homogenea, & separa-
re heterogenea.

Frigus. *Frigus* est qualitas apta nata con-
gregare sine discrimine heterogenea
& homogenea.

Humi- *Humiditas* est qualitas, per quam
ditas. subjectum facile terminatur alieno
termino, difficulter *sua*.

Siccitas. *Siccitas*, quæ reddit subjectum
aptum, ut facile terminatur termi-
no suo, difficulter alieno.

Ex his *Calor* & *Frigus* sunt qua-
litates magis *activæ*; *Humiditas* &
Siccitas *passivæ*. Quatuor hæ quali-
tates ita *conveniunt* singulis elemen-
tis per quasdam combinationes, ut
singulis elementis *duæ qualitates*

cons-

combinatæ reperiantur, una sc. *acti-
va*, & altera *passiva*, quarum una in
quolibet Elemento est in *summo*
gradu, altera in *remissiori*, sed ta-
men excellenti; & quæ qualitas in
uno Elemento est in *summo* gradu,
in *remissiori* gradu eadem semper
qualitas Elemento *proxime inferiori*
reperitur. Sunt combinationes qua-
tuor hæ, *Caliditas & Siccitas, Humi-
ditas & Caliditas, Frigiditas & Hu-
miditas, Siccitas & Frigus.*

Ignis est Elementum cœlo pro- Par. 6.
ximum, calidissimum & ficcum. *Ignis.*
Ignis est natura sua levissimus &
subtilissimus.

Aer est huic proximus, & loco & *Aer.*
levitate: Elementum humidissi-
mum & calidum.

Aqua aere gravior est, & inferi- *Aqua.*
or: Elementum frigidissimum &
humidum.

Terra (omnium infima, gravissi- *Terra.*
ma & solidissima) est Elementum
ficcissimum & frigidum.

Ignis & *Aer* suas habent *peculia-
res sphaeras.* At *Aqua* & *Terra* prop-
ter

ter commoditatem animalium conficiunt *unum globum*.

Unicuique elemento convenit *motus unus* & simplex, isque rectus. Ignis & Aer (cum sint elementa *levia*) moventur a medio, five *sursum*. Aqua vero & Terra (cum sint *gravia*) ad medium, five *deorsum*. Sed *Ignis* velocius movetur quam *Aer*, & *Terra* quam *Aqua*.

Ignis tamen & aer & aqua præter motum suum *proprium* & naturalem, moventur etiam motu *circa medium* per raptum Primi Mobilis ab ortu in occasum; sed quidque ex illis remissius, quanto remotius a cælo est.

Par. 7.
Elementa sunt
transmutabilia.

Elementa sunt *invicem transmutabilia*, ita ut ex quolibet elemento quodlibet aliud est generabile; etiam *immediate*, sed in habentibus *symbolum* facilius est transitus quam in *asymbolis*. Ea autem dicuntur habere *symbolum*, quæ in altera primarum qualitatum conveniunt; *asymbola*, quæ in neutra. Ut *Ignis* & *Aer* sunt symbolica, quia eorum utrumque;

trumq; est calidum. *Ignis* vero & *Aqua* *asymbola*, quia habent utraq; qualitates contrarias. Ex duobus elementis *asymbolicis* potest virtute propria generari quodvis tertium, ut ex *Aqua* & *Ignis*, *Aer* vel *Terra*; at ex *symbolicis* non potest.

Qualitates Elementorum secunda Par. 8.
sunt præcipue quatuor, *Levitas*, *Qualitas* *Gravitas*, *Raritas*, & *Densitas*, quæ tates eorum secundæ singulæ oriuntur ex quodam temperamento primarum qualitatum immediate.

Levitas est, per quam corpus fit *Levitas*. aptum ad movendum sursum.

Gravitas, per quam fit aptum ad *Gravitas*. movendum deorsum. *Caliditas* & *Humiditas* conferunt ad *Levitatem*; *Frigiditas* & *Siccitas* ad *Gravitatem*.

Quodlibet Elementum quo *superius* est, eo levius; gravius quo *inferius*.

Raritas est, per quam partes ex- *Raritas*. tensæ corporis occupant majus spatium.

Densitas, per quam partes corporis *Densitas*. contractæ occupant angustius spatium. Rara vero etiam tenuia dicuntur

cuntur & subtilia. Densa vero spissa & crassa. Elementum quodlibet superius rarius est Elemento proxime sibi inferiori, idque decupla fere proportionem, unde dici solet, Unum pugillum aquae mutari in decem pugillos aeris.

Quaestiones huius Capitis.

- 1 De definitione Elementi.
- 2 De numero Elementorum.
- 3 De quatuor primis Qualitatibus.
- 4 De divisione qualitatuum primarum in Activas & Passivas.
- 5 De Caliditate & Frigiditate.
- 6 De Qualitatibus secundis in Elementis.
- 7 De Levitate & Gravitate.
- 8 De Raritate & Densitate.
- 9 De motu simplici Elementorum.
- 10 De motu Elementorum adventitio.
- 11 De Igne, & ejus qualitatibus.
- 12 De Aere, & ejus qualitatibus.
- 13 De Aqua, & ejus qualitatibus.
- 14 De Terra, & ejus qualitatibus.
- 15 De dignitate Elementorum.
- 16 De Elementorum transmutatione.
- 17 De transitu inter elementa symbolica faciliiori.

18 *An ex duobus Elementis asymbolis possit virtute propria generari quodvis tertium.*

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De Mistione in genere.

Corpora *mixta* sunt, quæ ex Elementorum mixtione resultant. *Parag. 1. Mistio- nis defi- nitio.*
Est autem Mistio *miscibilium altera- torum unio.* *Miscibilia* sunt ipsa *Elementa*; illa autem uniuntur *gratia primarum Qualitatum*, quæ per mutuam actionem & passionem restringantur, & ad quandam debitam proportionem redigantur. Non ergo *Formæ elementorum substantiales*, sed & *Qualitates* tantum æque *refractæ* manent in mixto.

Mixtionis maximum momentum *Par. 2. Quomo- do fit.*
cernitur in *qualitatum passivarum contemperatione*, *humidi sc. & ficci*; idque per actionem caloris et frigoris, et *maxime caloris*. Nulla enim mixtio est æqualis ad pondus: quia

quia tum prædominium esset nullius elementi in mixto, & consequenter nullus *motus*. Cum omnis *motus* misti sequatur rationem Elementi *prædominantis*.

Par. 3. *Corruptio* misti fit multis modis; sed nobilissima & communissima species est *Putredo*, quæ est *violatio caloris naturalis in corpore* (vel subiecto) *humido, per actionem caloris in corpore ambiente*: ejus affines sunt *Caries & Mucor*.

Par. 4. *Mistorum* corporum *affectiones* communes sunt, *Temperamentum & Color*. *Temperamentum* oritur ex *debita proportionem qualitatum primarum*; *elementariumque* requiritur *prædominium*, aut *unius tantum* qualitatis super reliquas tres, aut *duarum* super reliquas duas. *Color* oritur ex *debita proportionem Lucis & Opacitatis*; sive ex *mistione lucidi & opaci elementi, quatenus talia sunt*.

Par. 5. *Color* est *extremitas perspicui in corpore opaco*. *Coloris species* nobilissimæ sunt, *Albedo & Nigredo*, quæ dicuntur *colores extremi*. *Albedo* est color

color ortus ab excessu lucidi, dis-
gregans visum. Reliquæ species
dicuntur *medii* colores, e quibus
perfecta *Rubedo* est æqualis ad pon-
dus, respectu *lucidi* & *opaci*, *albi* &
nigri. *Viridis* vero, & *flavus*, &
ceruleus, ad alterum extremorum
magis accedunt.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De definitione *Mistionis*.
- 2 An formæ elementorum maneat in
mistis?
- 3 De forma *Misti*.
- 4 An detur *mistum* æquale ad pondus?
- 5 De *Temperamento*.
- 6 De motu *Misti* secundum *Elemen-*
tum prædominans.
- 7 De *Putredine*.
- 8 De definitione *Coloris*.
- 9 De *Albedine*, & *Nigredine*.
- 10 De *Coloribus mediis*.

CAP. II.

De *Meteoris igneis*.

Corpora mista, alia sunt imper- Par. 1.
fecte mista, alia perfecte. Im- Corpora
perfecte sunt in quibus elementa ad mista.
justam

justam aliquam proportionem non reducuntur, & *meteora* dicuntur, ob formam sc. *externam*, quia pleraque eorum conspiciuntur in sublimi aere.

Par. 2.
*Meteo-
ra. Eo-
rum ma-
teria.*

Meteora omnia sunt vel *terrea* vel *aquea*: Materia dicitur *Vapor* aut *Exhalatio*, quarum *Exhalatio* calidior & ficcior est, elevata a terra potissime virtute *Solis* et *Syderum*.

Par. 3.
*Meteora
ordina-
ria.*

Meteora ordinaria, quæ fiunt ex causis naturalibus & fine ordinario, sunt *proprie* Physicæ considerationis: Contingunt tamen effectus *extraordinarii* sæpe in his imperfecte mixtis, qui sc. vel excedunt vim causarum naturalium, aut in finem extraordinariam efficiuntur: & huiusmodi *Meteora* non pertinent ad Physicum, nisi *per accidens*.

Par. 4.
*Natura-
lia.*

Meteora naturalia aut sunt *realia*, quæ id ipsum sunt, quæ esse videntur; aut *apparentia* tantum, quæ *Phasmata* & *Imagines* dicuntur. *Realia* sunt vel *Ignea*, vel *Aerea*, vel *Aquea*.

Ignea

*Igne
halatio
agitatio
vi syde
incend
Ignea
sunt
in
Sunte
ut reli
impuri
In sup
teora
Fax, T
ardens,
sunt, S
infima
Ignis la
Meteo
onis, i
propte
Comet
propte
rior est
genera
quoru
signum*

Ignæ Meteora sunt, quoties *Ex-* Par. 5.
halatio aliqua sicca, aut propria sua *Ignæ*
agitatione, aut *attritu* partium, aut *qua*
vi syderum, aut per *Antiperistasin*
 incenditur.

Ignæ aut *Suprema* }
 sunt vel *Media* } parte *Aeris*.
 in *Infima* }

Suntque alia *exhalationis purioris*,
 ut reliqua *omnia*; vel *exhalationis*
impurioris, ut *Cometa* & *Fulmen*.

In *suprema* regione *aeris ignita me-* Parag. 6.
teora purioris exhalationis sunt, *Meteora*
Fax, *Trabes*, *Capræ saltantes*, *faculus* *aerea*.
ardens, *Scintille volantes*. In *media*
 sunt, *Stella cadens*, *Lancea ardens*. In
infima, *Draco volans*, *Ignis fatuus*,
Ignis lambens.

Meteora ignita impurioris exhalati- Parag. 7
onis, in quibus materia crassior est, *Ignita*.
 propter admissionem vaporis, sunt
Cometa & *Fulmen*: Quorum *Cometa* *Cometa*.
 propter copiam materiæ permanen-
 tior est, & in *suprema* *aeris* regione
 generatur; habetq; varios *effectus*,
 quorum partim *causa* est, partim
signum prognosticum. Unde fit, ut

Cometa sint Universalis observatio-
 nis inter *ignita meteora*, sicut *Terra-*
Fulmen motus inter aerea. *Fulmen* ob ma-
 teriæ paucitatem cito dissipatur, ge-
 neraturq; in suprema aeris regione,
 ex exhalatione vaporosa (impura)
 nubi inclusa, atque in ea incensa;
 unde rarefacta exitum molitur cum
 fragore, qui fragor *Tonitru* dicitur;
 sicut *Micatio* flammæ, quando erit
Fulgur, dicitur *Coruscatio*: hujus
 etiam varios immineri ferunt effe-
 ctus.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De Meteoris in genere.*
- 2 *De Meteorum fine.*
- 3 *De Vapore & Exhalatione.*
- 4 *De meteoris ignitis in suprema Ae-
ris regione.*
- 5 *De ignitis in media regione.*
- 6 *De ignitis in infima regione.*
- 7 *De Cometis.*
- 8 *De Fulmine, Fulgure, & Tonitru.*

CAP. III.

De Meteoris Aereis.

Par. I.
Meteora
Aerea.

Meteora aerea dicuntur, quæ in
 aere dissolvuntur, suntq; cum
 ve-

vehementi impulsu instar aeris moti: suntque duo, *Ventus* & *Terra-motus*; quorum *Ventus* fit in aere libero, *Terræ* vero motus in aere visceribus terræ *incluso*.

Ventus est *exhalatio* copiosa e terra excitata, & per repercussionem ab occurrente frigido in media aeris regione deorsum acta cum impetu.

Parag. 2.
Ventus
quid.

Venti *Cardinales* sunt quatuor.
1. *Eurus*, sive *Subsolanus*, qui ab Oriente spirat; estque calidus & siccus. 2. *Auster*, qui a Meridie flat; calidus & humidus. 3. *Zephyrus* (*Notus*), qui ab Occidente flat; frigidus & humidus. 4. *Aquilo* sive *Boreas*, qui a Septentrione flat; frigidus & siccus.

Par. 3.
Ventorum
nomina.

His quatuor *Cardinalibus* alii adjunguntur plures, quorum terminus & initium est *inter quatuor mundi cardines*.

Præter istos, sunt alii venti *peculiares*, aut ratione *Motus*, *Temporis*, aut *Locorum*.

Par. 4. *Venti peculiares* ratione *motus*, *Erratici* dicuntur; quia non ex certo aliquo termino oriuntur, sed motu vario & incerto feruntur, quales sunt *Prester*, *Ecnephias*, *Turbo*: quorum *Prester* omnium violentissimus, velut ignem admistum habet: *Ecnephias* vero, & *Turbo* sunt repentini et turbulenti sine igne vel pluviis.

Par. 5. *Provinciales* ratione *locorum*, *Provinciales* dicuntur, qui certis Provinciis appropriantur, quales sunt *Cyrcius*, in *Gallia Narbonensi*; *Carbasus*, in *Cicilia*; *Japyx*, in *Calabria*; *Olympias*, in regionibus *Olympo* vicinis.

Par. 6. *Stati* ratione *temporum*, *Stati* dicuntur & *Anniversarii*, & quia quotannis et statis temporibus spirant, quales sunt *Ethesia* & *Chelidonia*: quorum *Ethesia* circa caniculæ ortum incipiunt, et 40 plus dies spirant; *Chelidonia* vero circa veris initium et adventum hirundinum; utrique a *Septentrione* flant, et quidem leviter.

Ter-

Terr.
Spiritus
qui cum
venit, t
Tres
Pulsus,
agitatu
terra su
Hiatus,
nis mor
Effect
rii, et
Cometa
bus nat
observe

Qu

1 De
nerat
2 De
3 De
4 De
5 De
6 De
7 De
8 De
9 De

Terræ-motus est exhalatio, five Par. 7.
spiritus terræ visceribus inclusus, *Terræ-*
qui cum exitum nec parat nec in- *motus.*
venit, terram agitatione concutit.

Tres sunt ejus species, *Tremor*, Par. 8.
Pulsus, et *Hiatus*. *Tremor* est, quo *Ejus spe-*
agitatur terra ad latera. *Pulsus*, quo *cies.*
terra fursum ac deorsum jactatur.
Hiatus, quo terra hiscit in voragi-
nis morem.

Effectus Terræ-motuum sunt va-
rii, et plerumque *maligni*, sicut et
Cometarum: unde fit, ut ex effecti-
bus naturalibus ista duo a plerisque
observentur.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De ventis in genere, eorumque ge-
neratione.
- 2 De Subsolano, }
- 3 De Austro, } & Collaterali-
- 4 De Zephyro, } bus.
- 5 De Aquilone, }
- 6 De Ventis Erraticis.
- 7 De Ventis Statis.
- 8 De Ventis Provincialibus.
- 9 De Terræ-motuum generatione.

- 10 De Speciebus Terræ-motus.
 11 De Duratione Terræ-motuum.
 12 De Prognosticis Terræ-motus.
 13 De Effectibus Terræ-motus.

CAP. IV.

De Meteoris Aqueis.

Par. 1. *Meteora aquea.* **M**eteora aquea sunt, quæ ex vapore vi frigoris constricto generantur: Generantur autem Meteora Aquea pleraque in aeris regione Media & Infima; pauca etiam in visceribus Terræ.

Par. 2. *Eorum species.* In media aeris regione Meteora aquea sunt Nubes, & quæ ex nubium dissolutione generantur, Pluvia, Nix, Grando.

Par. 3. *Nubes.* Nubes est vapor humidus & crassus, qui in media aeris regione propter frigiditatem illius regionis constrictus pendet. Nubes aliquando steriles sunt, quæ in aerem mutantur, vel ob tenuitatem suam a ventis aut sole dissipatæ: fecundæ vero aut in Pluviam, Nivem, aut Grandinem resolvuntur.

Par. 4. *Pluvia.* Pluvia est aqua in terram decidens,

dens, e nùbe a calore solis resoluta ;
 quæ, si minutioribus guttulis deci-
 dat & levis, dicitur *Imber* ; si gran-
 dioribus & cum impetu, *Nimbus*.
 Contingit aliquando *Pluvia pro-*
digiosa, cum pluit *Lacte*, *Sanguine*,
Ranis, aut *Lapidibus* ; cuiusmodi
 effectuum causæ possunt quandoq;
 esse *naturales*, plerumque tamen
 sunt *supernaturales*.

Nix generatur ex nube resoluta
 vi Solis, non tamen perfecte in a-
 quam congelata tenuatur inter de-
 scendendum. *Albedo nivis* partim
frigidity ascribenda est, partim *ae-*
ris partibus nudis.

Par 5.
Nix.

Grando fit ex nube jam resoluta
 in aquam, & inter descendendum
 acrius constricta : idque vel infima
 parte *mediæ* regionis aeris, vel su-
 prema parte *infimæ* regionis. *Nix*
 non contingit nisi temporibus fri-
 gidis & hyemalibus ; *Grando* vero
 quovis anni tempore.

Par. 6.
Grando

Meteora Aquea in *infima* regionis
 parte, sunt *Ros*, *Pruina*, *Nebula*,
Glacies.

Par. 7. *Ros* fit a vapore non procul a terra elevato, & densato frigiditate nocturna, qui tenuissimas resolutus in partes in terram decedit: qui idem tempore frigido congelatus fit *Pruina*.

Ros aliquando *Pinguior* cadit, qui *Manna* dicitur, aut *Mel*; habetque saporem dulcem, sed noxium & peccoribus & herbis.

Par. 8. *Nebula* est vapor densior & copiosior, a sole excitatus, in imo aere, & frigore nonnihil condensatus, unde proximum aerem obscurat: *Nebula* plerumque a Sole oriente vel occidente excitatur, durat tamen quandoque per totos dies temporibus frigidis.

Par. 9. *Glacies* est aqua in superficie terræ congelata, potissimum a frigore aeris ambientis, adjuvante tamen nonnihil concretione terrena.

Par. 10. In visceribus terræ generantur *Fontes*, *Fontes*, quorum effectus sunt *Flumina*; idque secundum *Aristotelem* ex aere in terræ cavernis collecto, & ex frigore tandem in aquam converso; cum-

cumque tanta copia accesserit, ut locis in quibus generantur contineri nequeant, opportunis locis erumpunt, nisi potius existimandum sit *Fontes ex Mari* pervenisse per *ocultos* quosdam in terra *Meatus*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De Meteoris Aqueis in genere.*
- 2 *De Nubibus.*
- 3 *De Pluvia communi.*
- 4 *De Pluvia Prodigiosa.*
- 5 *De Nive.*
- 6 *De Grandine.*
- 7 *De Rore & Pluvia.*
- 8 *De Nebula.*
- 9 *De Glacie & Gelu.*
- 10 *De Fontibus & Fluminibus.*

CAP. V.

De Meteoris Apparentibus.

Meteora *Apparentia* sunt, quæ Par. 1.
sub specie aliqua cum figura *Meteora*
a nobis conspiciuntur, sine tamen *apparen-*
aliqua reali existentia in natura. *tia.*

Species nobiliores sunt, *Chasma*, *Iris*, Par. 2.
& *Galaxia*. *Ignobiliores* vero multæ *Eorum*
aliæ, *species.*

aliæ, ut *Virgæ*, *Halo*, *Parelius*, *Para-*
selene, & *Colores nubium*.

Par. 3. *Chasma* est cum cœlum quasi de-
Chasma hiscens apparet; dicitur, si sit *gran-*
quid. *dius*, proprie *Chasma* sive *Hiatus*; *sin minus*, *Fovea*. Fit *Chasma* ex ex-
halatione densa, in summa aeris re-
gione, inflammatis partibus ejus ex-
traneis & rarioribus, mediis vero
propter densitatem non inflamma-
tis: unde cavitas quædam apparet
instar *foveæ*, apparent *Chasmata*
nocte plerumque *serena*.

Parag. 4. *Iris* est arcus multicolor appa-
*Iris.*rens in nube rorida & concava, ex
reflexione radiorum solis oppositi.
Colores præcipui Iridis sunt. 1. *Pu-*
niceus, in parte ejus suprema. 2. *Vi-*
ridis, in parte media. 3. *Ceruleus*,
in parte adhuc interiore. Nonnun-
quam etiam ex commistione Puni-
cei & Viridis, quartus conspicitur
Flavus. *Significat* plerumque plu-
viam *naturaliter*, quia non apparet
nisi in nube rorida, quæ in Pluviam
facile dissolvi possit. *Supernaturali-*
ter tamen & ex instituto divino sig-
nificat

nificat pluviarum modum futurum, ne terra in posterum diluvio pereat.

Galaxia est lucidus quidam (candor, vel) circulus (ut hic fumitur) fereno cœlo conspicuus, ortus ex radiis minutissimarum stellarum, quæ in cœlesti *Galaxia* sunt, in nubem tenuem incidentibus. Par. 5.
Galaxia

Virgæ sunt lineæ rectæ, a solis radiis in nubem aquosam dissimiliter raram incidentibus ortæ: suntque signa pluviarum. Par. 6.
Virgæ.

Halo est circulus sparus circa solem aut lunam, quandoque & alias majores Stellas; ortus ex refractione radiorum in nube. Par. 7.
Halo
quid.

Parelius est imago Solis expressa in nube aliqua densa juxta latus ejus, ita ut videamur plures aspicere Soles. Sed unus *realis* est in proprio suo orbe, reliqui *apparentes* in nube. Par. 8.
Parelius

Paraselene est imago Lunæ ex causa consimili. Par. 9.
Paraselene.

Colores nubium sunt, qui effinguntur in nubibus a Sole, vel Luna illuminatis; suntque illi potissimum *colores*. Par. 10.
Nubium
colores.
qua-

quatuor, *Albus, Niger, Rubens, & Viridis.*

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De Phasmatis & Meteoris apparentibus in genere.*
- 2 *De Chasmate.*
- 3 *De Iride.*
- 4 *De Galaxia.*
- 5 *De Virgis & Halone.*
- 6 *De Parello & Paraselene.*
- 7 *De Coloribus Nubium.*

CAP. VI.

De Metallis.

Parag. 1. **C**orpora perfecte mixta sunt, in quibus elementa ad justam aliquam & constantem proportionem rediguntur. Eaque sunt, aut *animata*, aut *inanimata*: Inanimata sunt aut *Metalla*, *Lapides*, aut *Terræ pretiosæ*, seu *Succi*.

Parag. 2. *Metallum* est corpus perfecte mixtum, in venis Terræ, e Sulphure & Argento vivo ortum.

Parag. 3. *Materia* metallorum proxima, *Eorum* sunt Sulphur & Argentum vivum: *materia* quorum Sulphur ortum habet ex exhalatione.

halatione pingui & terrestri; *Argentum vivum* ex vapore magis aqueo. *Causa efficiens remota* est Calor cœli & elementorum; *propinqua* vero, frigus terræ, quod materiam a calore præparatam condensant.

Generantur metalla in venis vel gremio terræ: sed *præcipue* inter lapides, & in locis montanis. Parag. 4. Ubi generantur

Metalla specificè distinguuntur secundum suos colores, vires, & usus.

Metalla puriora, in quibus sc. de- coctio est Sulphuris & Argenti vivi magis exquisita, sunt *Aurum* & *Argentum*. Parag. 5. Metalla puriora.

Aurum prædominium habet Sulphuris rubei purissimi; est omnium metallorum nobilissimum, tenuissimum, gravissimum, & corruptu difficillimum; habetque præ reliquis *Metallis* odoris & saporis præstantiam. Aurum.

Argentum est Metallum ex argento quidem vivo puriore præcipue conflatum. Parag. 6. Argentum.

Impuriora sunt reliqua *Metalla*, quorum alia plus habent humoris *impuriora* sive ra. Parag. 7. Metalla impuriora.

five Argenti vivi; *alia* plus terræ
five Sulphuris: Plus habet *Argenti*
vivi, Stannum, Plumbum album &
nigrum; *Sulphuris*, *Æs*, Chalybs,
& Orichalcon.

Parag. 8. *Lapides* sunt corpora perfecte mix-
Lapides ta, ex sicca exhalatione per calo-
quid. rem contemperata & frigore terræ
concreta: Suntque *Vulgares* vel *Pretiosi*. *Lapides vulgares* crassioris
sunt naturæ; *Pretiosi*, purioris aut
tenuioris.

Par. 9. *Lapides Vulgares* aut sunt *Porosi*,
Vulga- ut *Tophus* & *Pumex*; aut *solidi*,
res. quorum variæ sunt species, præ-
cipue sunt *Marmor*, *Silex*, *Cos*,
Saxum.

Par. 10. *Lapides Pretiosi*, five *Gemmæ*,
Pretiosi, præter puritatem materiæ & nito-
eorum rem & elegantiam, *viribus* etiam
species. conspicuæ sunt, quarum aliæ sunt
nobilissimæ; aliæ minus nobiles.

Nobilissimæ sunt, *Adamas*, *Sma-*
ragdus, *Sapphyrus*, *Jaspis*, *Hyacin-*
thus, *Amethystus*, *Calcedonius*, *Chry-*
solythus, *Achates*, *Topasia*, *Onyx*, *Sar-*
dus, *Rubinus*, *Carbunculus*: *Minus*
nobili-

nobiliores sunt, Chryſtallus, Coralli-
um, Succinum, Perla, aliæque plurimæ.

Terræ pretioſæ, five ſucci, ſunt Par. II.
corpora perfecte mixta, mediæ cu- Terra
juſdam naturæ inter metalla & lapi- pretioſa.
des, harum aliæ ſunt liquida, aliæ non
liquida.

Liquida ſunt, Vitriolum, Alumen,
Bitumen, & Sal.

Non liquida ſunt, Auripigmentum
five Arſenichum, Sandaracha, Calx,
Gypſum, Creta, Ochra, Argilla, Terra
Lemnia, Terra Armenia.

Quæſtiones hujus Capitis.

- 1 De Mineralibus & Metallis in ge-
nere.
- 2 De Sulphure.
- 3 De Argento vivo & Mercurio.
- 4 De Auro & Argento.
- 5 De Plumbo & Stanno. (chalco.)
- 6 De Ære, Ferro, Chalybe, & Auri-
- 7 De Lapidibus in genere.
- 8 De Topho & Pumice.
- 9 De Lapidibus ſolidis.
- 10 De Gemmis & Lapidibus pretioſis.
- 11 De Gemmis nobilioribus.

12 De

12 De Gemmis minus nobilibus.

13 De Vitriolo & Alumine.

14 De Bitumine.

15 De Sale.

16 De reliquis terris pretiosis.

Finis Libri Tertii.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De Plantis in genere.

Par. 1. **C**orpora animata sunt, aut *Insen-*
sibilia, ut Plantæ; aut *Sensi-*
sibilia, ut Animalia.

Par. 2. *Planta* seu *Stirps* est corpus per-
*Planta*fecte mixtum, vegetanti anima
quid. præditum. Communes affectiones
 Plantarum sunt, *actus immediati ani-*
mæ vegetantis, qui tamen conveni-
 unt animalibus; facultas sc. *Nutrix*,
Auctrix, & *Generatrix*.

Par. 3. *Generantur* *Plantæ* e terra, vi-
*Quomo-*vuntque & vigent per calorem cum
*do gene-*humido temperatum, quem ex ter-
*rantur*ra attrahunt per radices suas. *Cor-*
& corri-
puntur.

rum *puntur* autem *Plantæ realiter* ob defectum humiditatis a calore absumpti progressu temporis; quæ *Corruptio* dicitur *Ariditas*: *Præternaturaliter* corrumpuntur, sc. aut nimio extremo frigore calorem naturalem extinguente, vel calore humidum exhauriente, & consequenter calorem ob defectum pabuli. *Corruptio partialis* quarundam Plantarum a vi externa dicitur *Sideratio*.

Plantæ oriuntur aut sponte, aut industria artis. Quæ sponte oriuntur,

<p>ex semine nascuntur, vel</p>	<p>[Proprio, homogeneo, & manifesto; ut in <i>Salix</i>. [Occulto & analogo, ut multa herbarum & fructuum genera, quæ non fata proveniunt.</p>
---	--

Industria hominum propagantur multæ, vel sc. *Radice* in terram depressa, ut *Glycyrrisa*; vel *Surculo* in terram fixo, ut *vitis*, & hæc proprie dicitur *Propagatio*; vel *Surculo* in truncum Plantæ insito, & dicitur *In-*

G

sitio,

sitio, vel denique *Folio terre infosso*, ut in paucissimis quibusdam.

Par. 4. *Plantarum partes* Organicæ, per
Earum quas sc. anima vegetans perficit o-
partes. perationes suas, aut sunt *principales*,
 aut *minus principales*.

Princi- *Principales* aut sunt *perennes*, quæ
pales. perpetuo manent eadem, aut *anni-*
versarie, quæ quotannis & statis
 temporibus renascuntur. *Perennes*
 sunt, *Radix*, *Caulis*, *Medulla*, &
Ramus.

Par. 5. *Radix* est infima pars plantæ in
Radix terra defixa, quæ nutrimentum om-
quid. nibus partibus suppeditat per fibras
 quasdam.

Par. 6. *Caulis* sive *Caudex*, vel *Truncus*,
Caulis est ea pars plantæ, qua a radice sur-
quid. git supra terram, & alimentum ad
 reliquas plantæ partes defert.

Par. 7. *Medulla* est pars plantæ interna
Medulla humidior, in medio caulis latitans.
quid.

Par. 8. *Rami* sunt partes plantæ, quæ a
Ramus caule tanquam brachia in multitu-
quid. dinem diffunduntur.

Partes *anniversarie* sunt, *Sircu-*
lus, *Flos*, & *Fructus*.

Partes

Partes minus principales sunt Cor- *Minus*
tex & Folia. Cortex est velut tuni- *principa-*
ca quædam ex fibris contexta, cau- *les.*
lis & ramis superinducta contra *Par. 9.*
cœli intemperiem. *Cortex*

Folia sunt, quasi excrementa plan- *quid.*
tarum, ex humore & fibris constan- *Par. 10.*
tia, conservationi præsertim & flo- *Folia.*
rum & fructuum destinata.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De causis Plantarum.
- 2 De facultate nutrice.
- 3 De facultate auêtrice.
- 4 De facultate generatrice.
- 5 De corruptione Plantarum.
- 6 De propogatione Plantarum.
- 7 De partibus Plantarum.

CAP. II.

De Plantarum generibus.

Variæ sunt Plantarum divisiones *Par. 1.*
ex accidentibus sumptæ: ut *Planta-*
ex solo, aliæ sunt Terrestres, aliæ *rum ge-*
quatiles. Terrenæ rursus vel *Urbana-*
nera.
na, vel *Agrestes.*

Urbanæ dicuntur, quæ sine cultu- *Urbana.*
ra humana aut non proveniunt, aut

infeliciter; sunt quæ in hortis aluntur *Flores & Arbores*.

Agrestes *Agrestes* sunt, quæ cultura humana non indigent; ut *Herbæ & Arbores*, quæ in sylvis & campis aluntur.

Aquatiles *Aquatiles* sunt, quarum ortus est in aquis, sive *mari*, sive *rivis*, sive *fontibus*.

Aliæ rursus feliciter nascuntur in locis *calidis*, aliæ *frigidis*; *rubrosis* aliæ, aliæ *apricis*; *saxosis* aliæ, aliæ *arenosis*, &c.

Par. 2. *A* *fœcunditate*, fructificantes *semel* in tota vita, aliæ *frequentius*, rariusque aliæ; semel tantum in anno aliæ, aliæ bis, terve aut plus.

Temperamento. *A* *Temperamento*, aliæ sunt *calide*, aliæ *humide*, aliæ *frigide*, aliæ *siccæ*; idque 1°, 2°, 3°, aut 4° gradu: quod potissimum observant *Medici* propter Plantarum vires in operando, sc. qualitates earumque gradus.

Aliæ etiam sunt Plantarum *divisiones*; tempore germinationis & fructificationis; modo crescendi, & vitæ *brevitate* & *diuturnitate*: effectis

par-

particularibus, *sympathia* & *antipathia* earum & ad invicem & cum aliis corporibus, & aliunde desumptæ.

Potissima tamen *divisio* est secundum quam omnes Plantarum species ad quasdam suas classes & genera ducuntur; aliæ sunt *perfectæ*, aliæ *imperfectæ*. Par. 3.
Sunt vel

Perfectæ dicuntur, quæ præcipuas Plantarum partes (radicem sc. & superficiem) evidenter distinctas habent. *Perfectæ.*

Perfectarum tria sunt genera, *Arbor*, *Frutex*, *Herba*: quarum *Arbor* & *Frutex*, caulem habent *perennem*: *Herbæ* vero aut caulem *non habent*, aut *non perennem*. *Arbor* magnitudine differt a frutice, habetque caulem *simpliciter* a radice pullulantem. *Frutex* arbore minor est, habetque caulem *multiplicem*; qui si sit *tenuior*, *Cremium* dicitur, sive *Suffrutex*, ut *Rosa*, *Salva*: si *crassior*, *Frutex*, ut *Avillana*: qui major si fuerit, per abscissionem *stolonum* in arborem transire potest. *Herba* arbore &

frutice minor est, quæ plerumque
caule caret, & folia statim a radice
mittit; aliquando caulem habet, sed
exiguum & mollem, & non perennem.

Imper-
fecta.

Plantæ imperfectæ sunt, quarum
aut superficies aut radix inevidens
est, ut *Tubera, Fungi, Viscum.*

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Plantarum divisione ex natura
soli.
- 2 De variis Plantarum divisionibus
ex accidentibus desumptis.
- 3 De Arboribus.
- 4 De Fruticibus & Suffruticibus.
- 5 De Herbis.
- 6 De Plantis imperfectis.

CAP. III.

De partibus Animalium.

Par. 1. **A**nimal est corpus animatum
Animal
quid. sensibile. Animal, præter affe-
ctiones, quæ sunt communes ipsi cum
Planta, habet quasdam proprias
affectiones, { externâ.
{ internâ.
Facultatem sc. { Sensitivam, tum
 { Locomotivam.
ad omnia sensitiva perfluentes, a
quibus

quibus etiam profluunt diverſi *actus ſecundi*, ut *ſomnus & vigilia, reſpiration, ſagacitas, & alii*, ad quos omnes debite exequendos deſtinatæ ſunt ſuis uſibus partes organi- cæ in ſingulis animalium ſpeciebus pro peculiari ratione propriarum ani- marum.

Partes Animalis ſunt, aut Con- Par. 2.
tentæ, ut humores & ſpiritus; aut *Ejus*
Continentes, ut reliquæ partes. *partes.*

Humor eſt pars corporis fluida, Par. 3.
in ſpatiis ejus contenta, neceſſaria *Humor*
ad ejus conſervationem. Qui con- *quid.*
genitus corpori, ipſique toti a prima
conformatione inſitus, dicitur Ra-
dicalis vel Primigenius humor;
pabulum caloris naturalis, a quo
cum quotidie abſumatur, neceſſe
eſt ut reparetur alimentis, ſicque
reparatus humor Adventitiuſ dicitur:
Eſtque Primarius, vel Secun-
darius.

Primarii humores ſunt quatuor, Par. 4.
Sanguis et Pituita, qui duo maxime *Ejus di-*
faciunt ad nutritionem; et Bilis *viſio in*
flava ſeu Cholera; vel Atra Bilis ſive *primari-*
Melan- *um.*

Melancholia, qui sunt humores magis excrementarii.

Sanguis. *Sanguis* est humor calidus & humidus, & respondet aeri. *Pituita* frigidus & humidus, & respondet aquæ. *Cholera* est calidus & ficcus, & respondet igni. *Melancholia* frigidus & ficcus, & respondet terræ.

Secundarium. Humores *secundarii* sunt simpliciter excrementitii, qui per concoctionem *secundam* aut *tertiam* feceruntur ab humoribus primariis; & sunt tres; *Serum*, quæ est materia urinæ; *Sudor*, & *Lachryma*; aliique nonnulli minoris notæ.

Par. 5. *Spiritus* est substantia pertenuis, *Spiritus* instar vaporis in corpore; estque *quid.* primum animæ *instrumentum* ad functiones obeundas in corpore. *Spiritus Insitus* & *Primogenius* est per totum corpus diffusus, & velut sedes caloris naturalis, in cuius subsidium influit *Spiritus Adventitius*; Estq; triplex, *Naturalis*, *Vitalis*, & *Animalis*.

Par. 6. *Ejus divisio.* *Naturalis* ex puriore sanguinis parte in jecore procreatur, *inservit-*
que

que actionibus naturalibus. *Vitalis* ex naturali spiritu & aere inspirato in corde generatur; *inservitque* actionibus vitalibus. *Animalis* ex vitali generatur in cerebro, *inservitque* actionibus animalibus. Naturalis est in *Venis*, Vitalis in *arteriis*, Animalis in *nervis*.

Par. 7.

Partes continentes sunt *Similares* aut *Dissimilares*; suntque *Similares* aut *Spermatice*, quæ immediate generantur ex semine; aut *Carnosæ*, quæ ex sanguine generantur.

Partes continentes quæ.

Spermatice sunt, *Ossa*, *Cartilago*, *Ligamenta*, *Membrana*, *Nervi*, *Arteria*, *Venæ*, *Fibræ*, *Adeps*, *Cutis*: ad *Carnosas* partes pertinet *musculorum caro*.

Partes Dissimilares & proprie *Organice* sunt, quæ ex similaribus compositæ diversam habent substantiam. Suntq; vel *Externæ*, vel *Internæ*.

Externæ sunt, *Caput*, *Truncus*, & *Artus*.

Capitis partes sunt *Cranium* (in quo cerebrum continetur) dividiturque in tres quasi regiones (sutura-
ris

Par. 8.

Partes externæ.

ris distinctas,) & *Facies*, cujus partes iterum sunt *Oculi*, *Aures*, *Nasus*, *Genæ*, & *Os*.

Par. 9. *Truncus* constat ex parte *anteriori*, quæ rursus aut *superior* est, & *Pectus* dicitur, aut *inferior*, & *Venter* dicitur: & *posteriori*, & *Dorsum* dicitur.

Artus sunt *Manus*, *Pedes*, & partes quæ illas trunco copulant.

Par. 10. *Partes internæ* sunt, quæ in ventribus contentæ ab externis partibus teguntur. Continentur illæ vel in ventre *Infimo*, vel *Medio*, vel *Supremo*.

In *Ventre Infimo* continentur membra deservientia tum *Nutriti-
oni*, tum *Generationi*. Nutritioni deserviant *Oesophagus*, *Ventriculus*, & *Intestina*, respectu primæ concoctionis; respectu secundæ, *Hepar*, quod elaborat utile alimentum, & *Vesicula*, *Lien*, *Renes*, & *Vesica*, quæ excrementum inutile evehunt. Generationi inserviunt *Vasa seminalia*, *Testiculi*, & *Pudenda*. Hæc omnia membra dicuntur *Organa naturalia*.

Venter

Vent
guitur
medio
quæ fu
In
Cerebrum
membr

Qu
1 *De*
tiva
2 *De*
3 *De*
Mem
4 *De*
5 *De*
6 *De*
7 *De*
8 *De*
9 *De*
10 *De*
11 *De*
12 *De*
13 *De*
14 *De*
15 *De*
testi
16 *De*

Venter medius ab infimo distinguitur Diaphragmate: in ventre medio continentur *Cor & Pulmo*, quæ sunt membra *vitalia*.

In *Supremo* Ventre continetur *Cerebrum*, quod est principale membrum facultatum *animalium*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De facultate sensitiva & loco-motiva.*
- 2 *De Ossibus.*
- 3 *De Cartilagine, Ligamentis, & Membranis.*
- 4 *De Nervis, Arteriis, & Venis.*
- 5 *De Fibris, Adipe, & Cute.*
- 6 *De Carne, & Musculis.*
- 7 *De Capite, & Cranio.*
- 8 *De Oculis.*
- 9 *De Auribus.*
- 10 *De reliquis partibus faciei.*
- 11 *De Thorace, & Ventre.*
- 12 *De Dorso.*
- 13 *De Manibus.*
- 14 *De Pedibus.*
- 15 *De Oesophago, Ventriculo, & Intestinis.*
- 16 *De Hepate.*
- 17 *De*

17 De Vesicula & Liene.

18 De Renibus & Vesica.

19 De membris Generationi inservientibus.

20 De Corde.

21 De Pulmone.

22 De Cerebro.

CAP. IV.

De speciebus Animalium.

Par. 1. *Animalia ratio- nis expertia.* **A** Nimalia omnia (præter hominem) sunt rationis expertia, quorum alia aliis perfectiora sunt. Animalia ea perfecta censentur, quæ corpus habent integrum sine cæsuris, & sanguine prædita sunt. Suntque Terrestria, aut Aquea.

Par. 2. *Terrestria quæ &c.* Terrestria dicuntur, quæ extra aquam in terra degunt, aut victum ex terra petunt: Aquea, quæ in aquis. Animalia Terrestria, aut Gressibilia sunt, aut Volatilia: Gressibilia, aut Quadrupedia, aut Reptilia.

Quadrupedia sunt, quæ quatuor pedibus incedunt; habentq; easdem fere partes & organa præcipua cum homine. Quadrupedes aut Ovipara

para sunt, aut *Vivipara*. *Ovipara* sunt, quæ ova pariunt, ex quibus animalia tandem excluduntur; ut *Rana*, *Lacerta*, *Stelliones*, aliæque paucae *Vivipara*, quæ perfectum animal primo partu edunt. *Vivipararum* multæ sunt species, & divisiones variæ: aliæ enim sunt *Fera*, aliæ *Cicures* & *Manfuetæ*: aliæ multos *fætus* edunt, quæ plerumq; sunt *Multifidæ*, ut *Canis*; aliæ paucos, quæ aut *Solidipedes* sunt, quæ plerumq; cornibus carent, ut *Equus*; aut *Bisulcæ*, quæ plerumque sunt *Cornutæ*.

Animalia Reptilia sunt, quæ humi repunt, & convolvendo sese promoveant: ut omnia genera *Serpentium* & *Vermium*. Omne genus reptilia sunt *ovipara*. Par. 4.
Reptilia
quæ.

Volatilia sunt, quæ alis prædita, volatu in aere utuntur. Suntq; omnia *Bipedia*, destituunturq; renibus & vesica, unde fit ut exiguo potu contenta sint, nec urinam emittunt. Variæ sunt distributiones *Volatilium*, sed potissima sumitur a victu: Par. 5.
Volati-
lia quæ.

victu: alia enim *Carnibus* vescuntur, ut *Aves prædatoria*, quæ plerumq; unguibus præditæ sunt aduncis, ut *Aquila*, & genera *Accipitrum*; alia *vermibus*, alia denique *herbis & frugibus* e terra natis.

Par. 6. *Aquea* animalia, ut in aquis degunt, ita aquæ naturam & temperamentum induunt, ut *Pisces*. *Pisces* aliqui *vivos* pariunt *fætus*, ut *Cete*, & *Delphines*: sed plurimi *ova* generant, quæ aquis fovenda committunt. *Pisces* pulmone carent, & aspera arteria: proinde nec *vocem* edunt, nec spiritum. *Pisces* aut *cutem* habent *asperam*, aut *levem*, aut *testaceam*. Qui *asperam* habent *cutem* sunt *perfectissimi*, ut *Balana*, *Lucius*, & sanguine præditi. Reliqui sunt *imperfectiores*, ut *Loligo*, *Cancer*.

Par. 7. *Aqueis* enumeranda sunt quæ *Amphibia* dicuntur, quod partim in terris, partim in aquis degunt: sive sint *quadrupedia*, ut *Crocodylus*, *Hydra*, & *Ranarum* aliqua genera; sive *reptilia*, ut *Natrix*; sive *volucra*, ut *Mergus*. Ista animalia vitam ut

pluri-

plurimum in aquis agunt, sed cum terrestribus in eo conveniunt, quod pulmones habent, & respirant.

Animalia imperfecta sunt, quo-
rum corpora divisa videntur; unde *Parag.S.*
& *Imperfecta* dicuntur. Ista fan-
guine carent, nec respirant; pos-
suntque ex putrida materia gene-
rari. *Imperfectorum* alia sunt *Pen-*
nata, alia *Pennis carentia*. *Pennata*
quædam binas habent *Pennas*, quæ-
dam quaternas. *Pennis carentia*, aut
humigradiuntur, ut *Formicæ*, *Locu-*
stæ; aut *prorepunt*, ut *Vermes*.

Quæstiones hujus Capituli.

- 1 De variis Brutorum differentiis.
- 2 De Quadrupedibus in genere.
- 3 De Quadrupedibus Oviparis.
- 4 De Quadrupedibus Multifidis.
- 5 De Solidipedibus.
- 6 De Bisulcis, & Cornutis.
- 7 De Reptilibus.
- 8 De Avibus in genere.
- 9 De Avibus rapacibus.
- 10 De Avibus domesticis.
- 11 De Avibus mediæ naturæ.
- 12 De Animalibus aqueis in genere.

- 13 De Piscibus perfectioribus.
 14 De Piscibus imperfectioribus.
 15 De Amphibiis. (nere:
 16 De Animalibus imperfectis in ge-
 17 De Generatione Animalium ex
 putrida materia.
 18 De Insectis pennatis.
 19 De Insectis impennatis.
 20 De Zoophytis.

CAP. V.

De Homine.

Parag. 1. **R**estat Animal Rationale, Homo ;
 Hominis nam Anima non solum intel-
 excellen- lectiva, sed & variis corporis doti-
 tia. bus reliquis naturalibus longe no-
 biliores.

Par. 2. **M**ateria corporis humani est se-
 Ejus ma- men patris cum sanguine materno :
 teria. conceptum enim semen in utero
 materno, per vim prolificam inci-
 pit post paucos dies *formari* in fœ-
 tum, & membra interna primum
 ex eo detinere, nempe Hepar, Cor,
 & Cerebrum ; ita ut primo Orga-
 na formentur *naturalia*, postea vero
 animalia.

Fœtus

Fœtus
 sanguis
 format
 femina
 ception
 quartu
 animat
 prius
 Infans
 Infa
 statim
 tem ce
 rum.
 nem
 nem;
 soluta
 secund
 Sex
 g
 Bis
 f
 Par
 pus no
 lariter
 compl
 nascer
 alii et

Fætus in utero materno *nutritur* Par. 3.
sanguine, idq; per *umbilicum*: *ef-* *Fætus.*
formatur autem citius *mas* quam
foemina: *Mas* tertio fere die a con-
 ceptione, *Fœmina* vero non ante
 quartum, quo tempore credibile est
 animam primum *infundi*, quum
 prius *Embryo* diceretur potius quam
Infans.

Infans efformatus in utero non Par. 4.
 statim *movetur* propter imbecillita- *Quo tem-*
 tem cerebri, & mollitiem nervo- *pore mo-*
 rum. Sed moveri incipit *mas* ad fi- *vet In-*
 nem tertii mensis post concep- *fans.*
 tionem; *foemina* quarti. *Infantis ab-*
soluta effigiatio post 45 dies evenit,
 secundum versus,

Sex in lacte dies, ter sunt in san-
guine terni,

Bis seni carnem, ter seni membra
figurant.

Partus post conceptionem tem- Par. 5.
 pus non est certo definitum, regu- *Partus*
 lariter tamen & ut plurimum fit, *tempus.*
 completis *novem mensibus*: aliqui
 nascentes etiam *undecimo mense*,
 alii etiam *septimo* aut *octavo*, & sep-

H timestris

timestris partus solet esse vitalis. Octomestris vero nunquam, aut perraro. Ante septimum mensem editus abortivus est.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De nobilitate Hominis in comparatione ad alias creaturas naturales.
- 2 De Semine, & vi ejus prolifica.
- 3 De Menstruis.
- 4 De Conceptione Seminis.
- 5 De Formatione fætus in utero.
- 6 De Partu.

CAP. VI.

De Anima in genere.

Par. 1.
Corporis
forma.

CORPORIS animalis forma Anima dicitur; quæ, quoniam diversæ rationis est a reliquis formis mere naturalibus, specialem in sua natura considerationem postulat; de qua agit Aristoteles in Libris de Anima, & opusculis quæ Parva Naturalia dicuntur.

Par. 2.
Anima
quid.

Anima est actus primus corporis organici vitam habentis in potentia.

Dicitur actus primus ad discrimen actuum secundorum, qui non sunt formæ dantes esse corpori organico, sed

sed fa
quentes
ganici,
tum
memb
anima
Dicitu
quia p
pore o
Anin
nibus
& Omi
Univ
Anin
corpore
tiones
Anin
inde
exten
Q
1 De
Ani
2 De
3 De
for
4 De
fed

sed facultates vel potentiae consequentes formam. Dicitur autem *Organici*, quia omne corpus animatum habeat necesse est distincta membra & quasi Organa, per quae anima suas exerceat operationes. Dicitur *Vitam habentis in potentia*, quia primus effectus animae in corpore organico est vita.

Anima est simpliciter nobilior omnibus aliis formis naturalibus. Unde *& Omne animatum est nobilius caelo.*

Unius corporis una tantum est anima.
Anima non tollit formam mixti in corpore animato, neque destruit operationes ejus.

Anima est expers quantitatis; proinde nec divisionem patitur, nec extensionem.

Quaestiones hujus Capituli.

- 1 De subiecto & ordine Librorum de Anima.
- 2 De Definitione Animae.
- 3 De nobilitate Animae supra alias formas naturales.
- 4 De unitate Animae in uno corpore.

5 De consistentia *Animæ* cum forma
misti in eodem corpore.

6 De Indivisibilitate *Animæ*.

CAP. VII.

De facultatibus & effectis *Animæ*
vegetantis.

Par. 1. *Animæ* vegetantis facultates
sunt tres, *Nutrix*, *Auctrix*, &
Generatrix.

Par. 2. *Nutrix*. Facultas *nutrix* sive *Altrix* est,
qua nutrimentum in corporis viventis
substantiam convertitur, in reparatio-
nem ejus quod deperditur. In omni
nutritione est *nutriens*, sc. *Anima*,
& ejus instrumentum, *Calor natu-
ralis*: aliquid *nutritum*, *Corpus* sc.
vivens: & aliquid quo nutritur, *Ali-
mentum* sc. externum. *Omne vivens
animal, dum vivit, nutritur.*

Par. 3. *Ei sub-
servien-
tes.* *Nutritioni* variæ inferiores servi-
unt facultates; ut sc. *Concoctrix*,
qua alimentum receptum vi caloris
naturalis subigitur & alteratur, cu-
jus species sive gradus sunt, *Elixatio*,
Maturatio, *Affatio*. Secundo *Attrā-
ctrix*, qua alimentum debite con-
coctum

coctum
memb
trix,
in loc
retur,
pulvis
nutrit
pellun
tura
nocivi
nendis
Fac
viven
omnes
debita
Auctr
tamen
vens
nitudi
action
venie
accret
ad det
tem,
qualib
Fac
trix e

coctum per meatus convenientes in membra derivetur. Tertio *Retentrix*, qua alimentum conservatur in locis idoneis, donec debite alteretur, & fecernatur. Quarto *Expultrix*, qua alimenti partes minus nutritivæ a nutritivis secrete expelluntur, ne corpori noceant: *Natura magis sedula est in expellendis nocivis, quam in attrahendis aut retinendis utilibus.*

Facultas *Auctrix* est, qua corpus Parag. 4.
vivens ex nutritione extenditur in Auctrix
omnes dimensiones, donec ad justam & que.
debitam magnitudinem perveniat.
Auctrix ab Altrice differt, sine ea tamen non est. Omne corpus vivens requirit certam quandam magnitudinem corporis ad exercendas actiones perfectæ suæ speciei convenientes. Proinde tamdiu durat accretio, donec corpus extendatur ad determinatam a natura quantitatem, eaq; acquisita cessat. *Aucti qualibet pars augetur.*

Facultas *generatrix* sive procreatrix est, qua corpus vivens per vim Par 5.
Genera-
rix qua.
pro-

prolificam in semine generat sibi simile.
Sicut *nutrix* Facultas ordinatur ad
conservationem *individui*, sic *gene-*
ratrix ad conservationem *speciei*.

Facultates inferiores *subservien-*
tes Procreationi, sunt *Alteratrix*, qua
femen disponitur & præparatur ad
recipiendam formam suæ speciei
debitam : & *Formatrix*, qua semen,
atq; ex semine ortum, paulatim ef-
figiatur secundum distincta organa.

Par. 6. *Actus* sive affectio animæ vege-
Vita tantis dicitur *Vita*, quæ est *actus a-*
quid. nimæ corporisque per conjunctio-
nem utriusque.

In quo Vita *consistit* in legitima tempe-
consistit. rie primarum qualitatum, præser-
tim *Caloris & Humoris radicalis*. Un-
de dici solet, *Vitam consistere in cali-*
do & humido.

Ad *longitudinem & brevitatem vi-*
tæ multa conferunt ; ut imprimis
naturale temperamentum, tum etiam
coelestium corporum *influentia*, qua-
litas regionis, *Solis & Aeris temperies*,
aliaque nonnulla, de quibus *Me-*
dici.

Vita

Vita variæ sunt *ætates*, certis Parag. 7
 quasi periodis distinctæ, in quibus *Vita æta-*
 naturalis temperies corporis ordi-
 tes.
 narie evidentem aliquam mutatio-
 nem subit. Quales sunt *Infantia*,
Pueritia, *Pubertas*, *Adolescentia*, *Ju-*
ventus, *Ætas consistens*, & *Senectus*.
 Omnes ætatum species ad tres pe-
 riodos reduci possunt: quarum *pri-*
ma comprehendit spatium a primo
 ortu, donec cessat accretio: *Secunda*
 spatium a cessante accretione usq;
 ad evidentem declinationem fun-
 ctionum & virium vitalium in cor-
 pore. *Tertia*, quod exinde est ad
 mortem usque.

Vita privatio *Mors* dicitur, quæ Par. 8.
 est cessatio functionum animæ in *Mors*
 corpore propter utriusque dissolu-
 tionem. *Mors naturalis* dicitur, quæ *quid.*
Ejus spe-
 contingit ex absumptione humoris *cies.*
 radicalis a calore naturali, qui de-
 fectu *idonei pabuli* & ipse etiam de-
 ficit. *Mors violenta* est, cum extin-
 guitur calor ex accidente aliquo,
 cujusmodi sunt plurimi.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De facultate Nutrice, & Nutritio-
- 2 De Concoctione. (ne.
- 3 De reliquis Facultatibus inservi-
- entibus Nutritioni.
- 4 De Facultate Auëtrice.
- 5 De Facultate Generatrice.
- 6 De Vita.
- 7 De Causis longitudinis & brevitatis vite.
- 8 De varia Ætatum ratione.
- 9 De Ætatibus durante accretione.
- 10 De Juventute & etate consistent-
- 11 De Senectute. (te.
- 12 De Morte in genere.
- 13 De Morte Naturali.
- 14 De Morte violenta.

CAP. VIII.

De Sensu, & Sensibili in genere.

Par. 1. **A** Nimæ sentientis tres sunt facultates; sensitiva, appetitiva, locomotiva. Facultas sensitiva est, qua animal percipit objecta sensibilia, ut salutaria sequi possit, & noxia declinare. Facultas hæc potissimum residet in spiritibus animalibus

Par. 2. **F**acultas sensitiva.

libus, pendetque potissimum a nervis, in quibus sunt spiritus.

Objectum sensationis *per se* aut *Commune* est, aut *Proprium*. Ejus *Objectum*.

Sensibilia Communia sunt, quæ non proprie obijciuntur alicui particulari sensui, sed a pluribus communiter percipiuntur: qualia enumerantur a Philosophis quinque; ista, *Motus, Quies, Magnitudo, Numerus, & Figura*.

Sensibilia Propria sunt, quæ ab uno tantum sensu percipiuntur; ut *Colores visu, &c.* *Sensibilia per accidens* possunt esse quævis *accidentia*, quæ in eodem subjecto reperiuntur, in quo reperiuntur *sensibilia per se*, atque etiam ipsum *subjectum*.

Ad rectam sensationem requiruntur nonnulla ex parte sensibilis: & primo debita *proportio* respectu *gradus*; *Excellens enim sensibile corrumpit sensum*: Secundo, *situs* conveniens respectu *Organi*, unde visus potest decipi, si quid obijciatur oculis non secundum rectam lineam: Tercio, *justa distantia* ab Organo: Quarto,

Par. 3.
Ad sensationem
quot requiruntur.

Quarto, iusta *mora* temporis; quæ enim subito feriunt sensus, & momento quasi prætervolant, aut leviter aut nihil eos afficiunt.

Par. 4.
Sensus.

Sensus est & potentia *activa*, & *passiva*, magis tamen *passiva*; Sensatio enim fit per *receptionem specierum sensibilium in Organum*: agit tamen sensus suo modo, dum species sic receptas percipit & iudicat. *Objecta* sensibilia non incurrunt in sensus secundum *substantiam* suam, sed secundum *imagines* quasdam *intentionales* ipsa repræsentantes, quas *imagines species* sensibiles vocant. Sensus non potest falli circa proprium objectum, positis requisitis conditionibus ex parte organi sensorii.

Par. 5.
Organa
quæ.

Organa & media, quæ recipiendis speciebus sensibilibus destinantur, sunt partes quædam corporis a natura efformatæ, et in eum usum donatæ; quare et *Sensoria* dicuntur.

Ad rectam sensationem *requiritur* ex parte *Organi*, ut sit *integrum*, *illesum*, et recte *dispositum*.

Organum

Organum sive *Sensorium commune* Peripatetici statuerunt cor: sed Medici postea (experientia magistra) rectius docuerunt *Cerebrum* illud esse, quum nervos a cerebro oriri non a corde constat. *Propria* vero *Organa*, quæ cuilibet sensui sunt peculiaris, ut *oculus visui*, &c. *sensorium* dicitur esse *vacuum* ea qualitate, quam percipere debet, alias non potest esse sensatio; *Intus enim apparens prohibet alienum*.

Parag. 6.
Sensoriū commune.

Inter *Sensorium* & *Sensibile* necesse est ut *interveniat* aliquod *Medium*, per quod objectum deferatur ad *Organum*; sine enim tali *medio* non potest fieri sensatio, juxta illud *Aristotelis*, *Sensibile positum supra sensorium non facit sensationem*.

Par 7.
Sensoriū & Sensibile requirunt medium.

Ad debitam *sensationem* requiritur, ex parte *medii*, ut sit *conveniens* objecto, & *naturaliter* se habens, nec aliena aut *qualitate* aut *proportionem* immutatum. Unde visio impeditur, si aer intermedius aut tenebrosus sit, aut alieno colore imbutus.

Quæ-

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Facultate sensitiva in genere.
- 2 De Sensibilibus communibus.
- 3 De requisitis ad sensationem ex parte objecti.
- 4 De sensu agente & patiente.
- 5 De speciebus sensibilibus.
- 6 De infallibili sensuum judicio.
- 7 De Principali membro sive sensorio.
- 8 De requisitis ad sensationem ex parte Organi.
- 9 De necessitate medii ad sensationem.
- 10 De requisitis ad sensationem ex parte Medii.

CAP. IX.

De Sensibus externis.

Par. 1. **S**ensus alii sunt *externi*, alii *interni*. *Externi* sunt, qui in exteriori parte corporis residentes, objecta externa eaq; tantum præsentia percipiunt: suntq; numero quinque, *Visus*, *Auditus*, *Olfactus*, *Gustus*, & *Tactus*, quorum *Gustus* & *Tactus* sunt simpliciter ad esse animalis, reliqui tantum ad *benè* esse: *Visus* tamen omnium *nobilissimus* est, quia potissimum conducit ad cognitionem.

Sensuum
divisio
& numerus.

nem.
sunt
Visu
aspect
etum
men est
est. C
lucida
Aer, A
Chry
perspi
um vil
num
Organ
tim e
nus di
sunt
anima
tus r
in oc
aut h
ab oc
An
nobil
ad d
etum
num

nem. *Visus* & *Auditus* in homine
sunt sensus λογικώτατοι.

Visus est sensus, quo quid potentia
aspectabile fit actu aspectabile. Obje-
ctum visus sunt *lumen* & *colores*. *Lu-*
men est actus diaphani, qua diaphanum
est. Corpora autem luminosa sive
lucida, aut *simplicia* sunt, ut *Cœlum*,
Aer, *Aqua*; aut *solida*, ut *Vitrum*,
Chrystallus, &c. *Color* est extremitas
perspicui in corpore terminato. Medi-
um visionis, per quod color ad orga-
num fertur, est corpus perspicuum.
Organum visus est oculus, ea præfer-
tim ejus pars, quæ humor *Chrystalli-*
nus dicitur; *administri* vero visionis
sunt *nervi optici* in oculo, & *spiritus*
animales in iis contenti. Visio fit in-
tus receptione specierum ab objecto
in oculos, non autem emissionem radii,
aut luminis, aut cujusq; alterius rei
ab oculo ad objectum.

Auditus est sensuum post visum
nobilissimus, & maxime conducens
ad disciplinam: estque sensus obje-
ctum audibile percipiens, nempe so-
num. *Sonus* est qualitas ex collisione
plurium

Par. 2.

Visus
quid.
Lumen.

Par. 3.

Color
quid.

Par. 4.

Visionis
medium.

Ejus or-
ganum.

Quomo-
do fit.

Par. 5.

Auditus
quid.

Ejus ob-
jectum
Sonus.

plurium corporum solidorum excitata in aere aut aqua. Sonus ab Animalis ore editus, five articulatus five inarticulatus fit, dicitur proprie vox. Sonus geminatus five reflexus dicitur Eccho; fitque ex refractione aeris in loco aliquo cavo opposito.

Soni di- *Sonus acutus est, aut gravis: acutus,*
visio. *qui celeriter organum ferit; gravis,*
Organū. *qui tardius. Organum auditus sunt Aures; ministri autem Nervi auditorii, & aer innatus in tympano auris. Medium auditus est partim internum, aer sc. receptus in organo; partim externum, aer sc. vel aqua intermedia.*

Auditio fit, percusso a solidis corporibus aere externo, qui aerem proximum subinde ferit, & sonum continuat dum ad aurem perveniat, ubi a vernaculo aere acceptus in nervum auditorium transmittitur.

Par. 6. Olfactus est sensus odorabilis percipiens: hic sensus in homine omnium debilissimus est, acrior multo in canibus, suibus, vulturibus, &c. Ejus objectum est odor; qui est qualitas orta

ex

ex sicco & sapido debite temperato
cum humido, & a calore educta. Pro-
inde corpora simplicia aut mista in-
sipida odore carent. Odores aut ex-
tremi sunt, dulcis sc. & amarus; aut
intermedii. Finis Olfactus præcipu-
us est, ut alimenta a non alimentis
discernantur: Odores tamen & alios
etiam usus habent; confortant enim
cerebrum, & spiritus reficiunt. Nu-
trimenti tamen vim non habent. Or-
ganum olfactus sunt Nares, præfer-
tim superior earum pars, quæ inter
calvaria est; administrati tamen sunt
Nervi mollissimi summo narium
ossi conjuncti.

Finis.

Organū.

Gustus est sensus objecta gustabilia
percipiens. Gustus non est sine Tactu, Gustus
tamen differt objecto & organo. Ob-
jectum gustus est sapor; qui est qua-
litas generata in corpore mixto a sicco
terrestri cum humido aqueo per calo-
rem. Sapores aut extremi sunt, dulcis
sc. & amarus; aut intermedii, quo-
rum multæ sunt species, præcipue
tamen quinque, Salsus, Acer, Auste-
rus, Acerbus, Acidus. Organum gustus
est

Par. 7.

Gustus
quid.Ejus ob-
jectum.

Organū.

est *Lingua*, præsertim radices ejus. Medio *externo* gustus non indiget, quia humidum in quo sapor est sine tactu percipi non potest: *Medium*

Medium vero *internum* est caro Linguae fungosa & humidum: fativale Sapidum, scil. si sit actu humidum, facile imprimit saporem suum Linguae; sin *siccus* fuerit, comminui prius necesse est, & cum humido fativali permisceri, quam sapor ejus percipi possit.

Par. 8. *Tactus* est omnium sensuum maxime *ignobilis*, est tamen in homine propter perfectionem temperamenti exquisitus; estque *sensus objecta*

tactilia percipiens. Ejus *sensorium* est *Caro*: *Medium* vero *internum* (externo enim non indiget) cuticula per totum corpus animalis diffusa.

Instrumentum tactus sunt nervi per totum corpus animalis dispersi, qui quo plures sint aut subtiliores, eo *Objectū* tactus exquisitior. *Objectum* tactus sunt, quatuor *primæ* qualitates; aliæq; *tactiles secundæ*, quæ ab illis oriuntur, ut *Asperitas*, *Levitas*, *Durities*,

rities, Mollities, Ariditas, Lubricitas, Lentor, Friabilitas, & siquæ sunt aliæ ejusdem generis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 *De numero sensuum externorum.*
- 2 *De nobilitate sensuum comparata.*
- 3 *De necessitate Sensuum.*
- 4 *De Visu, & ejus organo & medio.*
- 5 *De Auditu.*
- 6 *De objecto & medio Auditus.*
- 7 *De Gustu.*
- 8 *De objecto & medio Gustus.*
- 9 *De Olfactu.*
- 10 *De objecto & medio Olfactus.*
- 11 *De Tactu.*
- 12 *De objecto & medio Tactus.*
- 13 *An gustus a tactu differat?*

CAP. X.

De Sensibus Internis.

Sensus interni sunt, qui sensibili-
um rerum species, etiam absenti-
um, percipiunt, & dijudicant. Ho-
rum sedes est in cerebro; unde &
nervorum principium. Sensus in-
terni sunt tres: Sensus communis,
Phantasia, & Memoria, quorum Sen-

Par. 1.

Sensus

internus.

Par. 2.

Quot

sunt.

Par. 3.
Sensus
commu-
nis.

sus communis sedet in anteriore cerebri parte sive ventriculo, ut qui propter humiditatem aptissimus est ad conservandum species.

Sensus Communis omnium exteriorum sensuum species apprehendit, atque a se invicem discernit; ad quem omnes exteriores sensus suorum objectorum species, velut ad communem judicem deferunt: hujus *actiones*, læso cerebro aut temperamento ejus immutato, læduntur etiam & impediuntur.

Par. 4.
Phantasia.

Phantasia species rerum sensibilibus, aut a sensu Communi acceptas, aut a se per similitudinem earum *formatas*, retinet & diligentius examinat. *Phantasia* enim, præter sensibilia ei aliunde communicata, imagines rerum ex sua quadam propria vi effingit, idque sæpenumero levissimis de causis sine ulla rei commercione; ut in *Phreneticis*, aliisque aut læsa mente, aut gravi morbo laborantibus, contingit. *Phantasiæ* magna *vis* est non solum ad actus intellectuales, sed etiam in

res

res corporeas in quibus *reales* effectus sine aliqua notabili externa causa producit, atque ex hujus *temperamento vario* potissimum dependet multiformis illa *ingeniorum varietas*.

Memoria velut Animæ Thesaurarius, species sensibiles judicatas a sensu Communi, atque a Phantasia cogitatas, tanquam in deposito servat. *Memoriæ objectum* sunt res tantum præteritæ: ei contrariatur *Oblivio*. *Memoria*, si ex objecto aliquo præsentis revocetur in cognitionem ejus quod prius retinuerat, nec tamen in promptu erat, *Recordatio* dicitur, sive *Reminiscentia*. *Memoriæ* tenacitas & lubricitas *dependet* potissimum ex temperie Cerebri.

Par. 5.

Memoria.

Animalibus gratia facultatis *sensitivæ* competunt, tanquam effectus ejus, *Somnus* & *Vigilia*. *Somnus* a natura institutus est ad animalium quietem & spirituum refectiorem, qui motum & actionem sensuum torpent. Estque *Ligatio omnium*

Par. 6.

Somnus.

sensuum exteriorum, atque etiam sensus Communis a suis actionibus: Memoria tamen & Phantasia, ut & facultates rationales in homine, non
Unde fit. ligantur. Somnus contingit ex tensione spirituum, & obstructione meatuum, per quos spiritus a Cerebro ad sensoria externorum sensuum devehendi erant. Oppletis sc. radicibus nervorum vaporibus ascendentibus e ventriculo in caput. Multa tamen alia ad somnum *conducunt*, ut Labor, defatigatio, nimia repletio aut evacuatio, tenebræ, aliaque plurima.

Ejus passio somnium.

Somni *passio* est *Somnium*, quod est visum abortum ex reliquiis specierum in vigilia perceptarum, atque in *Phantasia* & *Memoria* conservatarum. Ea plerumque se habent prout *Phantasia* vel recte valet, vel affecta est. *Somnia*, aut *Animalia* dicuntur, aut *Naturalia*: *Animalia*, quæ oriuntur ex imaginatione rerum, citra quas nihil multum intentum fuit per diem: *Naturalia*, quæ ex affectione corporum & tempera-

peran
tur;
domin
lanch
orum
nava;
Son
valiter
spiriti
sunt
nimia

1 De
2 De
3 De
4 De
5 De
6 De
7 De
8 De

AP
quena
bona

peramentorum & humorum oriuntur; suntque analogia humori *predominanti*. Unde sunt somnia Melancholicorum, *tristia*; sanguineorum, *jucunda*; Phlegmaticorum, *ignava*; Cholericorum, *furiosa*.

Somnia nonnunquam *Supernaturaliter* a Deo mittuntur, aut a malis spiritibus subjiciuntur. Somnia nec sunt omnia temere *negligenda*, nec nimium superstitiose *observanda*.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Sensibus internis in genere.
- 2 De Sensu Communi.
- 3 De Phantasia.
- 4 De Memoria & Reminiscencia.
- 5 De Somno & Vigilia.
- 6 De Somniis ex causa naturali.
- 7 De Somniis ex causa supernaturali.
- 8 De Divinatione per somnium.

C A P. XI.

De Appetitu & Motu.

Appetitus est vis Animæ sensitivæ, Par. 1.
qua animal fertur ad ea perse- Appeti-
quenda quæ sensus judicaverint esse *tus quid.*
bona; atque declinanda contraria.

Appetitus semper fertur in bonum, quod aut vere tale est, aut saltem apparenter. *Appetitus* duplex, *Concupiscibilis* qua animal fertur ad bonum *jucundum*: *Irascibilis*, qua fertur ad bonum *difficile*. Ex his varii oriuntur effectus, qui & *Passiones* vocantur; & in homine cum sint ordinati, & rationem perturbant, *Perturbationes*.

Par. 2. *Affectus* sunt *motus cordis excitati* *Affectus* ab apprehensione objecti, quibus illud & ejus aut persequuntur aut fugiunt. *Affectus* species. qui oriuntur ex apprehensione objecti *jucundi*, & propterea foveant naturam animalis, dicuntur *boni*; suntque *Latitia*, & *Spes*: quorum *Latitia* est de bono *præsenti*; *Spes* de futuro bono. *Affectus* qui oriuntur ex apprehensione Objecti *in-grati*, & propterea lædunt naturam, dicuntur *mali*: suntque *Tristitia* & *Metus*, quorum *Tristitia* est de malo *præsenti*; *Metus* de futuro. Ex horum affectuum *simplicium* varia *mixtione* oriuntur affectus *mixti*, qui malis potius accensendi sunt, quam

quam bonis ; quales sunt, *Ira* mixta ex tristitia & spe : *Odiū*, quæ est ira continuata : *Zelus* ex amore & ira mixtus, vel ex amore & timore : *Ἐμχαιρῆνια*, ex odio & lætitia mixta ; atque etiam *Invidia*, affectus ex odio & tristitia.

Motus est vis animæ sentientis, qua animal aut secundum se totum, aut aliqua saltem parte sui, de loco in locum moveri potest. *Principium* loco-motionis *remotum*, est Cognitio ; *proximum*, Appetitus. *Finis* est objectum appetibile ; appetitu sc. vel *persequente*, vel *fugiente*. *Instrumenta* motionis sunt organa corporea ; in animali præsertim caro *musculosa*, quæ aptissima est contrahi & extendi.

Motus pro differentiis animalium *varius* est, in terrestribus *gressus* dicitur, in volucris *volatus*, in aquatilibus *natatus*, in serpentibus *reptatus*.

Inter motus certarum partium nobilissimus est, qui *Respiratio* dicitur ; qui est *motus thoracis & pulmonum*.

Par. 3.

Motus.

Par. 4.

Respiratio.

tio.

monum gratia aeris inspirati & expirati, propter refrigerationem cordis & refectionem spirituum. Respiratio fit per attractionem aeris interni, quo per arteriam vocalem defertur ad Pulmones, qui delatando sese & contrahendo aerem attractum instar follium ad cor immitunt; & mox a corde calefactum ejiciunt. Hic motus partim est voluntarius, partim naturalis.

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Appetitu in genere.
- 2 De Affectibus simplicibus bonis.
- 3 De Affectibus simplicibus malis.
- 4 De Affectibus mistis.
- 5 De Motu Animalium progressivo.
- 6 De Respiratione. (rum.

CAP. XII.

De Anima rationali.

Parag. 1. **A**nima rationalis (quæ & Mens, soli homini propria) est subjectionem incorporeum corpus humanum informans, operationes suas exercens sine corporeo organo. Unde & Potentia inorganica dicitur. Anima rationalis non est ex traduce, sed infundendo creatur,

creatur, & creando infunditur: nec perit ut reliquæ formæ mere naturales ad corruptionem corporis, sed immortalis manet etiam separata a corpore. Anima modo ineffabili & secundum essentiam, & secundum potentias suas, tota est in toto, & tota in qualibet parte: sed tamen ejus præcipue sedes est Cor.

Facultates Animæ rationalis sunt duæ, Intellectus & Voluntas. Intellectus objectum est verum & falsum; Voluntatis bonum & malum. Intellectus est potentia Animæ rationalis species intelligibiles percipiens, & dijudicans. Intellectus intelligit seipsam per nudam reflectionem: reliqua vero omnia, sive materialia sive immaterialia, sive universalia sive singularia, per species suas sive phantasmata, quæ efformata in phantasia & ad intellectum quasi transmissa, ab eo recipiuntur & intelliguntur. Unde illud Arist. necesse est intelligentem speculari phantasmata. Hinc sequitur intellectionem partim passionem esse, quatenus species intelligibiles

Par. 2.
Ejus facultates
intellectus & voluntas.

gibiles recipit; partim *actionem*, quatenus eas actu intelligit & dijudicat: proinde illa divisio Intellectus in *Agentem* & *Patientem*, non est ejusdē generis in diversas *species*, sed ejusdem rei in diversos *modos*.

Par. 3. *Facultas intellectiva.* Intellectiva facultas describitur secundum *triplicem actum*; quorum primus est *simplex*, reliqui *compositi*. *Primus* actus dicitur *Apprehensio rerum simplicium*, qua simplices rerum notiones cognoscuntur: *Secundus* actus dicitur *Compositio & Divisio*, qua res aut componendo, ut in affirmativis; aut dividendo, ut in negativis, conjunctim disponuntur; atque in hoc actu est *judicium veri & falsi*. *Tertius* actus dicitur *Discursus*, quo ex collatione diversarum propositionum, aliquid *discurrendo* colligitur; sive *inferendo* id fiat, sive *ordinando*: atq; in hoc actu est *consequentia & inconsequentia* judicium, atque item *ordinis & confu-*

Par. 4. *Intellectus species.* Intellectus alius est *speculativus*, alius *practicus*. *Speculativus* dicitur, qui

qui res intelligit propter solam cognitionem; *Practicus*, qui res intelligit propter opus. Ab intellectu speculativo *dependent* habitus & actus theoretici; a practico practici, a quo etiam & *voluntas* in suis actionibus præcipue *dirigitur*.

Voluntas est facultas animæ rationalis, qua homo eligit vel aversatur ob- Par. 5.
jecta intellecta secundum dictamen in- Voluntas
tellectus practici. Objectum Volun- quid.
tatis est bonum & malum, utrumque Objectū.
aut verum aut apparens. Bonum re-
spectu Volitionis, Malum respectu
Nolitionis, quæ sunt duæ actiones
voluntatis. Voluntas est libera de
modo, a coactione; quicquid enim
vult aut non vult, libere vult aut
non vult: quæ facultas dicitur
Librum Arbitrium. Actiones voluntatis
aut imperatæ sunt, aut elicitæ: Acti-
ones elicitæ sunt, quas Voluntas pro-
pria sua vi in se & per se elicit, ut
sunt ipsum Velle & Nolle; Imperatæ
sunt, quas Voluntas imperat fieri
per inferiores potentias animæ sen-
sitivæ ut edere, ambulare, &c.

Quæ-

Quæstiones hujus Capitis.

- 1 De Origine Anima.
- 2 De Immortalitate animæ.
- 3 De Immortalitate secundum Aristotelem.
- 4 An Anima sit tota in toto, & tota in qualibet parte?
- 5 De Objecto intellectus adæquato.
- 6 An Intellectus intelligat semetipsum?
- 7 De ordine Intelligendi. (nica?)
- 8 An Intellectus sit potentia inorgana.
- 9 De Phantasmatibus & speciebus intelligibilibus.
- 10 De Intellectu agente. (rata.)
- 11 De modo intelligendi animæ separata.
- 12 De triplici actu Intellectus.
- 13 De Intellectu speculativo & practico.
- 14 De objecto Voluntatis. (ctico.)
- 15 De libero Arbitrio.
- 16 An Voluntas semper sequatur dictamen Intellectus practici?
- 17 De imperio Voluntatis in potentias inferiores.
- 18 De actionibus Voluntatis.

F I N I S.

ri-

ta

ip-

a?

ga-
bus

ta.

pa-

ra-
ico.

di-

ten-

